

СОЛОМУОН АМАН ӨНӨ

Библия тылбааһын Института
Москва
2016

Дьокуускай уонна Ленскэй
архиепискобын
РОМАН
алгыһынан

Солумуон аман өһө

Саргылаана Леонтьева тылбааһа

Консультант Дэвид Кларк

Редактор Рая Сибирякова

Санааҕытын бу аадырыска суруйуоххутун сөп:
ibt_inform@ibt.org.ru

ISBN 978-5-93943-215-3

© Институт перевода Библии, 2016

Аан тыл

Күндү аабааччы!

Эн бүгүн олоххор аан маннай Соломуон аман өһүн, Библия Эргэ Кэс Тылын кинигэтин, сахалы тылбааһын тутан олоробуун. Бу бар дьону айыы санааланарга, уһуну-киэни толкуйдуурга, үтүөнү-мөкүнү өйдүүргэ үөрэтэр үүттээх-ааннаах сүбэ-ама, бэргэн тыл-өс хомуурунньуга. Киһи былыр-былыргыттан дьону дьохуннаах олоххо, дирин муудараска уһуйар үөрэҕи олус сэргээн аабаара, истэрэ.

Библия бу Аман өһүн кинигэтигэр кирибит үтүө сүбэлэри, бэргэн этиилэри үксүн улуу бороруок Давид уола, муударай өйүнэн аар-саарга аатырбыт Соломуон ыраахтааҕы суруйбута биллэр. Кини биһиги эрабыт иннинээҕи Х-с үйэҕэ Израиль судаарыстыбатыгар олорон ааспыта. Библияҕа кэпсэнэринэн, биридэ Айыы Тойон бэриниилээх кинититтэн Соломуонтан Мин эйиэхэ тугу бэлэхтиэхпин бабаараҕыный диэн ыйыппытыгар, ыраахтааҕы норуоппун сөптөөх суолунан сирдиир-бэр миэхэ үтүөнү-мөкүнү араарар муударай өйү биэр диэн көрдөспүт. Соломуон баайы-дуолу, атын тугу да көрдөөбөтөбүн, ол оннугар муударай өйдөөх

буолуон баҕарбытын иһин Тангара киниэхэ ханна да суох мындыр өйү, ыраабы өтө көрөр ураты күүстээх дьоһуру уонна диринг муудараны бэлэхтээбит.

Онон, күндү аабааччы, эн хайыы-үйэ өйдөө-бүтүн курдук, Соломуон аман өһүн кинигэтигэр киһи күннээби олоһор-дьаһаҕар улахан туһалаах сүбэ-соргу хомуллан киирбит. Маны барытын дирингник ылынар туһугар, эн биир чахчыны – Айыы Тангараба ытыктабыл билии-көрүү, муударас төрдө буоларын – бигэтик билиэхтээххин. Аман өһү ис сүрэхиттэн өйдөөн, ону күннээби олоһор таба туһанар киһи бар дьонно дьолу тосхойор эркээйилээх көнө суолга бигэтик үктэнэр. Манна бааллар дьие кэргэнгэ, оҕону иитиигэ, үлэҕэ-хамнаска, уопастыба олоһор, баайга-дуолга сыһыаннаах үтүөкэн сүбэлэр. Муударас үөрэбэр этиллэринэн, киһи Айыы Тангаратын кэһиллибэт кэс тылын тутуһар эрэ буоллабына, Тангараны уонна дьону-сэргэни кытта дьин сөптөөх сыһыанна киирэр, олоһун-дьаһағын толору сааһыланар кыахтанар.

Соломуон аман өһө – баай аллитерациялаах, ардыгар хоһооннуу тэн тэтимнээх, параллелизм ньыматын кыайа-хото туттубут поэзия кинигэтэ. Диринг суолтата сүгэ-балта тылынан лоп бааччы бэриллэр буолан, бу кинигэ кимиэхэ баҕарар кэбэҕэстик өйдөнөр. Биһиги сахалыы тылбааспыт эмиэ Аман өс былыргы еврейдии суруллубут ис

хоһоонун толору биэрэргэ, тас киэбин эмиэ төһө кыалларынан тутуһарга дьулуһар. Онон күндү ааҕааччыларбыт бу кинигэҕэ суруллубуту барытын дьэнкэтик өйдүөхтэрэ, ыарырҕаппакка кудуччу ааҕыахтара диэн эрэнэ саныбыт.

Аан дойду үгүс омугун тылыгар тылбаастамыт Соломуон аман өһө сахалыы аан маннай тахсар. Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэ-кис өйдүүргэ уустук тылларын, этиилэрин хос быһаарыыта кинигэ сирэйин алын өттүгэр киллэрилиннэ.

Соломуон аман өһө, тиэмэтинэн араардахха, хас да чаастан турар:

1. Аан тыла (1-1:7)
2. Муударас үөрэҕэ (1:8–9:18)
3. Соломуон ыраахтааҕы муударай этиилэрэ (10:1–22:16)
4. Диринг өйдөөхтөр үөрэтэн-такайан эппит отут сүбэлэрэ (22:17–24:34)
5. Соломуон ох тылларын хомуурунньуга (Езекия ыраахтааҕы суруксуттара муспуттар) (25:1–29:27)
6. Агур муударай этиилэрэ (30:1-33)
7. Лемуил ыраахтааҕы муударай этиилэрэ (31:1-31)

Биһиги, Библия тылбааһын Институтун үлэһиттэрэ, эһиги саха дьоно Соломуон аман өһүн төрөөбүт тылгытынан ааҕар кыахтаммыккытыттан ис сүрэхпититтэн үөрэбит. Онон муударай өйдөөх улуу Соломуону сахалыы сангардыбыт тылбаасчыкка, онуоха көмөлөспүт учуонайдарга, редакторга уонна бу кинигэни танган онорбут атын да үтүө дьонно истин махталбытын тиэрдэбит.

Библия тылбааһын Института, Москва

Күндү бырааттарым уонна балыстарым!

Эниги биһиэхэ бука барыбытыгар олус күүтүүлээх, сыаната биллибэт күндү кинигэни арыһан олоробут. «Соломуон аман өһө» итэҕэл ытык суруйуута эрэ буолбатах, ону таһынан өссө тыһыынчанан сыллар тухары суолтатын сүтэрбэтэх кыһыл көмүс кылаат, олох оскуолатын үөрэҕэ. Бу Саха сиринээҕи епархия уонна Москватааҕы Библия тылбааһын Института бииргэ үлэлээбиттэрин түмүгэр күн сириҥ көрбүт, киһи дууһатыгар мунура суох туһалаах уус-уран айымньы, барыбытын олус үөрдэр, сөхтөрөр эрэ.

Оҕо төрөппүттэриниҥ сыһыана, киһилии сиэр-майгы, эппиэтинэс, баайы-дуолу сөпкө туһаныы — бу барыта Библия саҥа кинигэтигэр толору сырдатыллыбыт тиэмэлэр. Былыргы дьыллар мындааларыгар илиҥҥи култуура эйгэтигэр үөскээбит айымньы, киһи аймах бүтүүнүн баайа, итэҕэйэр да, итэҕэйбэт да дьонно, Танараны көрдөөччүлэргэ бүтүүннэригэр сүҥкэн күүс-көмө буолар. Билигин, саҥа тылбаас тахсан, саха нооруота Соломуон ыраахтааҕы муударай сүбэтин-аматын, олоҕу мындырдык кэтээн көрөр санааларын

төрөөбүт тылынан аан маннай ааҕар кыахтанна. Аман өс кинигэтигэр ханнык да үрдүкү богословие, философия үөрэҕэ суруллубатах буолан, бу айымныы кими баҕарар — оскуола оҕотун да, улахан дьону да — тэннэ умсугутуон сөп. Ааҕааччыттан арай билиигэ-көрүүгэ тардыһыы, олоҕу кэрэхсээһин эрэ ирдэнэр.

«Ыал дьиэтэ муударанынан тутуулар, мындыр өйүнэн тэриллэр» (Аман өс 24:3), — Соломуон бу бэргэн этиитэ үллэр үйэлэри унуордаан бүгүн биһиэхэ эмиэ тийэн кэллэ. Православнай храмнарга Аман өс кинигэтэ Улуу Пост — аныыны-хараны билинии, ол аата олоҕу кыһамныылаахтык сирийэн көрүү, дууһаны төрдүттэн ыраастаныы — кэмигэр сулууспаларга ааҕыллар. Бу биһиги хас биирдии хардыыбытын, быһыыбытын-майгыбытын, өйбүтүн-санаабытын ордук диригиник, кичэллээхтик көрүнэр, олохтоохтук толкуйданар күннэрбит. «Соломуон аман өһө» — бэйэни сөпкө өйдүүргэ, чинчийэргэ уһуйар ураты кинигэ. Ааптар ааҕааччытын сатамныылаахтык такайар тыла-өһө, тиэкиһин тэтимэ барыта биһиги киэн-холку, дуоспуруннаах буоларбытыгар көмөлөһөр. Аман өс үтүөкэннээх өрүттэргэ үөрэтэр биир сүрүн соругун сахалыы тылбаас дьин чаччы толору ситиспит диэн сыаналыыбын.

Мин бу кинигэни арыйар хас биирдии киһиэхэ дууһатын иэримэ дьиэтигэр икки мындыр тутууччыны — диригин муудараны уонна мындыр өйү —

ынгыран киллэрэригэр баҕарыам этэ. Кинилэри кытта бииргэ эниги сүрэххитигэр Айыы Таңара – дынгнээх муударас, өй төрдө – Бэйэтинэн киирсэн, хаһан да төннөн тахсыбаттыы олохсуйуохтун.

Дьокуускай уонна Ленскэй архиепискоба
РОМАН

СОЛОМУОН АМАН ӨНӨ

Аан тыл

- 1** ¹ Давид уолун, Израиль ыраахтаафытын
Соломуон аман өнө
- ² энигини муудараска, үтүөбэ
үөрэтэн-такайан,
бэргэн этиилэр диринг ис номохторун
арыйан,
- ³ олоххутун оттомноохтук олорорго уһуйуо,
көнө, кырдыксыт, ыраас сүрэхтээх
буоларгытыгар көмөлөһүө.
- ⁴ Оччоҕо ким кэнэн, ол имигэс өйдөнүө,
ким эдэр, ол үөрэнэн, уһуну-киэни
толкуйдуо;
- ⁵ муударай да истэн, билиитэ эбии
дирингиэ;
мындыр киһи сөптөөх сүбэни-аманы
булан ылан,

- 6 аман өһү, тэгилитиилээх этиилэр
суолталарын,
өркөн өйдөөхтөр тылларын тамафын,
таайтарбыт таабырыннарын
ырынгалыа.
- 7 **АЙЫЫ ТОЙОНГО*** ытыктабыл — бу баар
билии-көрүү төрдө!
Муудараны, сиэрдээх сүбэни-аманы арай
акаарылар аахайбаттар.

Талабырдыттарган сэрэтии

- 8 Уолум, аҕан сүбэлээн этэрин иһит,
ийэнг үөрөппит үөрэҕин сиргэ-буорга
кэбиһимэ.
- 9 Төрөппүттэринг сүбэтэ төбөҕөр кэтэр
үтүөкэн бөнүөгүн,
моонньугар илинэр кылдыы киэргэлин
буолуохтун.
- 10 Тоойуом, аныылаахтар эйигин куһаҕанна
кучуйа сатаахтарына,
эн кинилэргэ киирэн биэримэ.
- 11 «Биһигини кытта барыс, — диэн
уккуйуохтара. —

---

* 1:7 **АЙЫЫ ТОЙОН** — Таһара Эргэ Кэс Тылга суруллубут
«Яхве», ол аата «Кини баар», эбэтэр «Кини олоҕу
биэрэр» диэн суолталаах ытык аата бу тылбааска улахан
буукубаларынан бэриллэр.

- Тоһуур онгорон уу субай хааннарын
тоҕуохпут,
көр-оонһуу кэриэтэ буруйа суохтары
көһүтүөхпүт!
- 12 Өлүү айаҕа буоламмыт, кинилэри
тыыннаахтыгы ыйыстыахпыт,
өлүөхсүттэри мэниэстэр иин курдук,
бүтүннүү мэниэстиэхпит.
- 13 Энгин-эгэлгэ күндү баайы-малы булунуохпут,
былдьаан-талаан ылан, дьиэбитин-
уоппутун толоруохпут.
- 14 Эн биһигини кытта бииргэ түөрэх
кэбиһиэн,
булумһубутун тэнгэ үллэстиэн!»
- 15 Уолум, куһаҕан дьоннуун куодарыһыма,
кинилэр ыллыктарын ыырданыма:
16 хара дьайдаахтар алдьархайы тардаары
сырсаллар,
киһи хаанын тоҕоору тиэтэйэллэр.
- 17 Көтө-дайа сылдыар үөр чыычаах көрөрүгэр
кинилэргэ доҕуур иитэн көдүүһүрбэккин
эбээт;
- 18 син ол кэриэтэ ороспуойдар эмиэ, тоһуур
онгоробут диэн,
бэйэлэрэ өлөллөрүн онгостоллор.
- 19 Босхоҕо суудайааччы суола ити курдук
мунгурданыаҕа:
былдьаан-талаан ылабын диэн, былаҕайга
былдьаныаҕа.

Дирин муударас бар дьону ынгырыта

- 20 Дирин муударас* сангата уулуссаҕа
    энсиллэр,
    дорҕоонноох куолаһа болуоссаттарга
    дуораһыйар;
- 21 кини дьон-сэргэ тоҕуоруйар сиригэр кэлэн
    ынгыар,
    куорат олбуорун айаҕар туран этэр:
- 22 «Хаһаанҕа диэри, ньудьү-балайдар,
    харананы ордороҕут,
    кэрээнэ суохтар, муудараһы күлүү-элэк
    онгостоҕут,
    өйө суохтар, билиини абааһы көрөҕүт?
- 23 Болҕойун мин сэмэлиир сангабын:
    билигин мин ис санаабын эһиэхэ
    биллэриэм,
    этэр тылбын иһитиннэриэм.
- 24 Эһигини ынгыарым да, эһиги миигиттэн
    киэр хайыспыккыт,
    илиибин утары уунарым да, миигин
    хайаҕыт да аахайбатаххыт.
- 25 Мин биир да сүбэбин-амабын
    сэргээбэтэххит,
    сэмэлээн этэрбин сэнээрбэтэххит.

---

* 1:20 *Муударас* — Былыргы еврейдии тиэкискэ бу тыл женскэй родка турар, ол иһин муударас дьахтар уобараһынан хохуйуулар.

- 26 Дьэ ол иһин мин эмиэ, иэдээнгэ
түбэстэххитинэ, бэйэҕитин
күлүөбүм,
улуу кутталга ыллардаххытына,
бэйэҕитин оонньуу онгостуоҕум.
- 27 Аан алдьархай ала буурҕалыы ытыйдагына,
улуу куттал добун холоруктуу
бурайдагына,
кыһалҕаҕа ылларан, кыһарҕанна
ыктаран,
- 28 миигин ынгыраххыт да, мин хардарыам
суоҕа,
миигин көрдүү сатыаххыт да, булуоххут
суоҕа.
- 29 Дьэ онон, эһиги билиини абааһы
көрбүккүт,
АЙЫЫ ТОЙОНҔО бас бэриниэххитин
баҕарбатаххыт,
- 30 мин сүбэлиирбин-амалыырбын
ылымматаххыт,
өйдөтөн эппиппин барытын кэспиккит
сэтигэр
- 31 айбардаабыт аһыыгыт бэйэҕитин
аймыаҕа,
куомуннаспыт куһаҕангыт бэйэҕитин
буулуоҕа,
- 32 тоҕо диэтэххэ, ньүдү-балайдар өһөстөрүгэр
өлөллөр,
акаарылар аахайбакка алдьаналлар.

- 33 Оттон ким миигин истэр, ол холкутук
олоруоҕа —
кени туох да куһаҕантан куттаныа суоҕа».

Муударас — саамай күндү баай

- 2** ¹ Уолум! Өскөтүн мин этэрбин ылынан,
кэскиллээх кэс тылбын куккар-сүргэр
ингэрэн,
² муударас үөрэҕин өйдөөн-дьүүллээн
иһиттэххинэ,
уһуну-киэни томоонноон
толкуйдаатаххына;
³ өскөтүн бэйэҕэр билиини-көрүүнү
ынгыран,
өйдүүр өйү-мэйиини көрдөһөн,
⁴ муудараһы, үрүң көмүһү курдук, дьүлүйэн
көрдөөтөххүнэ,
кылааты курдук, кыһаллан була
сатаатаххына,
⁵ **АЙЫЫ ТОЙОНҢО** ытыктабыл диэн тугун
толору өйдүөбүң,
Танараны билэр киһи буолуоҕун.
⁶ Тоҕо диэтэххэ, муудараһы **АЙЫЫ ТОЙОН**
биэрэр,
билэр-көрөр, өйдүүр дьөбүр эмиэ
Киниттэн кэлэр.

- 7 АЙЫЫ ТОЙОН көнө сүрэхтээхтэри
өрүһүйэрдии өрүү бэлэм турар,
Кини омнуота суох олохтоохторго дурда-
хахха буолар,
- 8 кырдыксыттар ыллыктарын арангаччылыыр,
итэҕэллээхтэрин суолун-иһин
хараанныыр.
- 9 Дьэ онтон эн көнө, кырдыктаах, сиэрдээх
быһыыны,
бары үтүө суолу өйдүүр кыахтаныаҕын.
- 10 Ол курдук муударас эн сүрэххэр диринник
ингиэҕэ,
билии-көрүү дууһаҕын дуоһутуоҕа.
- 11 Оччоҕо ырааҕы анаарар кыаххар
арангаччылатан,
үтүөнү-мөкүнү араарар өйгөр
харыстатан,
- 12 эндирдээх суолтан-иистэн,
дьон оҕуруктаах тылыттан-өһүттэн
быһыһаныаҕын;
- 13 көнө суолтан туораан тахсан
ыас харана ыллыктары ыырданар,
- 14 сиэхситтии кэбилэнэн үөрэр-көтөр,
куһаҕаны онорон, содурдук быһыыланан
дуоһуйар,
- 15 токур суоллары тутуһар,
албын суолу-иһи батыһан мунар-тэнэр
бөтөстөртөн көмүскэллээх буолуоҕун.

- 16 Дирин муударас эйигин атын киһи
ойоѳуттан —
ньюолбар тыллаах-өстөөх туора
дыхтартан,
17 эдэр сааһын аргыһын* бырахпыт,
Танаратын кэс тылын кэспит
сэлээрчэхтэн — харыстыаѳа.
18 Киһимсэх дыхтар дьиэтэ-уота — өлөр өлүү
угаайыта,
кини суола-иһэ үтүгэн түгэѳинээѳи
күлүктэргэ түһэрэр.
19 Киниэхэ киирбит дьонтон ким да
эргиллибэт,
төннөн кэлэн олох суолугар үктэммэт.
20 Онон үтүө санаалаахтар суолларын тутус,
кырдыксыт дьон ыллыгынан сырыт.
21 Тоѳо диэтэххэ, биһиги сирбитигэр көнө
сүрэхтээхтэр олоруохтара,
ыраас дууһалаахтар хаалыахтара;
22 оттон кэрээнэ суохтар бу сиртэн киэр
үтэйиллиэхтэрэ,
үктэтиилээх өйдөөхтөр силистэри
түөрүллүөхтэрэ.

---

* 2:17 ...эдэр сааһын аргыһын — Былыргы гректии тылбааска
эдэр сааһыгар үөрэммит үөрэѳин.

Муударас улуу тухата

- 3** ¹ Уолум! Мин үөрэппит үөрэхпин умнума,
кэскиллээх кэс тылбын сүрэххэр сөнгөрөн
сырыт.
- 2** Мин үөрэбим олобун күнүн-дьылын үксэтиэ,
дьолу-соргуну, эйэни эйиэхэ эбэн биэриэ.
- 3** Бигэ таптала, кырдыгы бэйэбиттэн
тэйитимэ:
кылдыы киэргэл курдук моонньугар кэтэ
сырыт,
сүрэбин ньууругар сурунан кэбис,
- 4** оччоҕо эйиэхэ Тангараттан уонна бар
дьонтон
амарах алгыс, үтүө аат-суол тосхойуо.
- 5** АЙЫЫ ТОЙОНҦО ис сүрэххиттэн эрэн –
бэйэн өйгөр-санааҕар эрэнимэ.
- 6** Бары суолгар барытыгар Кинини билэргэ
дьулус –
Кини эйигин барыахтаах суолгар салайан
биэриэҕэ.
- 7** Муударайбын диэн сананыма;
АЙЫЫ ТОЙОНТОН толун, куһаҕантан
дьалты тутун,

- 8 оччоџо этин-хаанын үтүөрүө,
унуоџун-ингиэџин бөџөргүө.
- 9 АЙЫЫ ТОЙОНУ ытыктаан, баайгыттан-
дуолгуттан,
сирин бастын үүнүүтүтэн Киниэхэ
өлүүлүү сырыт,
- 10 оччоџо ампаарын аһынан-үөлүнэн,
бурдугунан ыга туолуоџа,
бинэгирээтин санга арыгыта үллэ-балла
туруоџа.
- 11 Уолум, АЙЫЫ ТОЙОН буйарын
баардылаабат буолума,
сыыһаџын-халтыгын көннөрдөџүнэ,
хомойума.
- 12 Амарах аџа таптыыр уолун
дьарыйарыныы,
АЙЫЫ ТОЙОН эмиэ таптыыр кинитин
дьарыйар.
- 13 Ким муудараны көрдөөн булан ылбыт,
уһуну-киэни толкуйдуур тобуллаџас
өйдөммүт, ол дьоллоох.
- 14 Муударас үрүн көмүстээџэр туһалаах,
кыһыл көмүстээџэр сыаналаах,
- 15 ханнык да бэйэлээх эриэккэс таастааџар
күндү;
эн бу күн сиригэр баџара саныыргыттан

- киниэхэ тэнгнэхэр кяхахтаах туох да
суох.
- 16 Диринг муударас унга илиитигэр уһун үйэ
баар,
ханас илиитигэр — баай-тала, албан аат.
- 17 Кини тутуһар суола-иһэ үөрүүлээх,
кэлэр-барар ыллыга барыта эйэлээх.
- 18 Муудараһы булан ылбыт дьонго кини —
олох Аал луук маһа;
ким кинилиин арахсыспат, ол дьоллоох.
- 19 АЙЫЫ ТОЙОН диринг муудараһынан сири
олохтообута,
өркөн өйүнэн халлааннары онгорбута.
- 20 Кини мындыр ыйаабынан киэн далайдар
арыллаллар,
ир былыттар көй сиигинэн аллаллар.
- 21 Уолум! Муудараһы харабын далыттан хаһан
да таһаарыма.
Ыллыктаах өйгүн ыһыктыма, чэгиэн
өйгүн-санаабын саймаардыма.
- 22 Кинилэринэн эн дууһан тыыннаах
сылдыбаға,
кинилэр эн киһилии сэбэрэбин
кэрэтитиэхтэрэ.
- 23 Дьэ оччоҕо барар-кэлэр суолунг очура-
чочура суох буолуоға,
эн туохтан да ончу бүдүрүйүөҥ суоға;

- 24 утуйардыы сыттаххына, куттанары-куойары
билиэн суоҕа,
түүннү түлүк уун минньигэс буолуоҕа;
25 уолуйуон суоҕа аан алдьархай соһуччу
адаҕыйарыттан,
куһаҕан санаалаахтар эйигин өлөрөрдүү
куомуннаһалларыттан,
26 ол курдук эн АЙЫЫ ТОЙОНҦО бигэ
эрэллээх буолуоҕун;
Кини эйигин кэнтиккэ киллэртэриэ
суоҕа.
- 27 Кыахтаах эрэ буолларгын,
кыһалҕалаахха көмөлөһөргүн
кэрэйимэ.
- 28 Ыалын киһиэхэ бэрсэрдээх турангын:
«Кэлин кэлээр, сарсын биэриэм», — диэн
кэтэһиннэримэ.
- 29 Эйигин эрэнэн тулаҕар олорор дьонгун-
сэргэҕин утары
удаһыннаах суолга сананыма.
- 30 Эйиэхэ куһаҕаны онгорботох киһини
кытары
кураанахха бурайсыма.
- 31 Батталлаахтар баайдарыгар баҕарыма,
кинилэр хайа да суолларынан барыма,
32 тоҕо диэтэххэ, АЙЫЫ ТОЙОН
оҕуруктаахтары абааһы көрөр,
Кини көнө дьону эрэнэр.

- 33 Хара дьайдаахтар дьиэлэригэр АЙЫЫ
ТОЙОН кырыыһа түһэр,
көнө сүрэхтээхтэр дьиэлэригэр Кини
алгыһа инэр.
- 34 Итэҕэли күлээччилэри Кини бэйэлэрин
күлүү гыныаҕа,
оттон сытыары майгылаахтарга амарахтык
сыһыаннаһыаҕа.
- 35 Муударай өйдөөхтөр албан аатырыахтара,
оттон акаарылар саакка-суукка
барыахтара.

Муударас туохтааҕар да суолталаах

- 4** ¹ Истин, оҕолоруом, аҕабыт такайан
этэрин,
болҕойон истэннит өйгүтүн үксэтин.
- ² Мин эһиэхэ үтүнү эрэ үөрэтэбин,
онон кэскиллээх кэс тылбын сиргэ-буорга
тэпсимэн.
- ³ Хаһан эрэ мин да аҕа курдук аҕалаах
улчаан этим,
мин эмиэ, ийэ соҕотох оҕото, төрөппүт
иһирэх тапталын билбитим.
- ⁴ Аҕам миигин үөрэтэн этэр буолара:
«Сүбэлээн этэрбин сүрэххэр-быаргар
сөнгөрөн ис,

- кэриэс-хомуруос тылбынан олоххун
онкуллан.
- 5 Муудараска үөрэн, билиигэ-көрүүгэ дьулус,
эйиэхэ эппиппин умнума – барытын
тутус.
- 6 Муудараны хаалларыма – кини эйигин
араначчылыы сылдыаҕа,
кинини таптаа, оччоҕо эйигин
харыстыаҕа.
- 7 Туохтааҕар да диринг өй суолталаах, онон
муудараска үөрэн,
төһөлөөх да үлүскэн үптээҕэр үтүө өйү
күндүргэт.
- 8 Муудараны үрдүктүк тут – кини эйигин өрө
таһаарыаҕа,
кинилин тутуспутунан сырыт, оччоҕо
эйигин албан аатырдыаҕа;
- 9 үтүөкэннээх бөнүөгү төбөҕөр кэтэрдиэҕэ,
килбиэннээх мэнньиэһи эйиэхэ
бэлэхтиэҕэ».
- 10 Иһит эрэ, тоойуом! Мин үөрэтэрбин
ылыннаххына,
олоҕун күнэ-дьыла эбиллэн биэриэҕэ.
- 11 Мин эйиэхэ муударас ыллыгын ыйабын,
көнө суолунан эйигин сирдиибин.
- 12 Бу суолунан бардаххына, хардыыг хаһан да
кыарыа суоҕа,
сүүрдэххинэ да, сүһүөххүн сүтэриэн суоҕа.

- 13 Эйиэхэ үөрэтэн этэрбин кытаанахтык
өйдөөн кэбис, тугу да умнума,
барытын бигэтик тутуһа сырыт: мин
тылым эйиэхэ олоххун онкуллуо.
- 14 Кэдэрги кэмэлдылээхтэр кэптэрин кэтимэ,
хара дьайдаахтар ыллыктарын батыма,
15 сылдыар ырдарыттан туораан табыс, ол
суолу тутуһума,
атын сириэн эргийэн бар, кый
ыраабынан тумнан аас.
- 16 Кинилэр куһаҕаны онорботохторуна
утуйуохтара суоҕа,
киһини бүдүрүппэтэхтэринэ уулара
көтүөҕэ.
- 17 Кэдэрги кэмэлдылээхтэр мэниэстэр
килиэптэрэ — кэрээнэ суох
кэбилэнии,
утахтанар арыгылара — бардамнык
быһыыланы.
- 18 Оттон үтүө дьон суола-иһэ сарсыардаангы
сарыал кэриэтэ,
күн халлаан оройугар тэмтэйэ ойуор
диэри улам сырдаан иһэр.
- 19 Хара дьайдаахтар суоллара им балай харанга,
ханна тийиэн бүдүрүйүөхтэрин бэйэлэрэ
да билбэттэр.
- 20 Уолум, мин тылбын болҕойон иһит,
өйдөтөн этэрбин долоҕойгор хатаан кэбис.

- 21 Бу үөрэхтэн хараххын хаһан да араарыма:
сүрэххэр-быаргар сөнгөрөн өйдүү-саныы
сырыт.
- 22 Ким бу этиллибити тутуһар, ол уһун
үйэлэниэбэ,
бүтүн бэйэтэ чэбдигириэбэ.
- 23 Ханнык да күндү кылааттаабыр сүрэххин
харыстаа,
олоһунг дьүүктэтэ сүрэххиттэн сүүрдэр
эбээт.
- 24 Сымыйаны сангарартан аккаастан,
албын-көлдүн тылы киэр кыйдаа.
- 25 Иннинг диэки көнөтүк көр —
сири-буору кымыстаама.
- 26 Үтүө аартыгы тобул,
тутуһар суолун барыта бигэ буоллун.
- 27 Уһа-хангас халбаннаама,
куһаһантан дьалты хаамп.

Сэлээр дьахтартан сэрэтии

- 5** ¹ Уолум! Мин муудараспын болһойон иһит,
ыллыктаах санаабын ырыһалыы сырыт,
² оччоһо ырааһы анаарар тыйыс-чэгиэн
өйдөнүөн,
үүттээх-ааннаах тылгынан чинг билиигин
көрдөрүөн.

- 3 Туора кини ойоҗо, уһуттан мүөт аллыах,
эйэргээн, сымнаҗас тылынан-өһүнэн
нһылҗарытыа,
- 4 ол эрээри тиһэҗэр кини сытыган эрбэһингэ
кубулуйуо,
сытыы кылыс болотунан эйигин
сулуйуо.
- 5 Сырыы дьахтар суола-иһһэ өлүү айаҗар
түһэрэр,
анараа дойду аартыгар салайар.
- 6 Олох суолун туһунан кини санаан да ылбат,
муна-тэнэ сылдыарын бэйэтэ да билбэт.
- 7 Онон, уолум, мин этэрбин иһит,
элэ-была тылларбын быһа гыныма.
- 8 Киһимсэх дьахтартан ырааҗынан сырыт,
кини дьһиэтин айаҗар чугаһаама.
- 9 Киниэхэ киириэн да, күүскүн-сэһиэҗин
туора дьонго эһиэҗин,
олоҗун сылларын хабыр дьонго
барыаҗын,
- 10 баайгын-дуолгун атыттар туһаныахтара,
хара көлөһүнгүн туора дьон супту
уулуохтара.
- 11 Дьэ онтон өлөр-хаалар күнгэр,
иһһэн-хатан, мөлтөөн-ахсаан олонорон,
мунгун ытыаҗын:
- 12 «Оо, сүбэлэрин-амаларын тоҗо
аахайбатаҗым,

- хомуруйар тылларын тоџо ылымматаџым
буолуой!
- 13 Үөрэтээччилэрим этэллэрин истэ да барбат
этим,
сүбэлиир-амалыыр дьоммун сэнгээрбэт
этим.
- 14 Дьэ ол сэтигэр бу сир-буор сирэйдэнэн
эрдэџим
дьон-сэргэ көрөрүгэр, ким барыта
истэригэр!»
- 15 Утаххын бэйэн көлүйэџиттэн ханнар,
иһэр уугун бэйэнг холуодьаскыттан баһын.
- 16 Тоџо эн аһыыр уун уулуссаџа
тохтуохтааџый,
эн дьүүктэн уута киэнг болуоссакка
баһыллан сытыхтааџый?
- 17 Уугун бэйэнг эрэ туһан —
туора дьоннуун үллэстимэ.
- 18 Эн иһэр дьүүктэн уута алгыстаах
буолуохтун —
эдэр сааһын аргыһа, кэргэнинг, сүрэххин
үөрдүөхтүн.
- 19 Талыы табан, кэрэ сернанг —
кини түөһэ эйигин өрүүтүн дуоһутуохтун,
кини таптала куруутун туймаардар
буолуохтун.
- 20 Уолум! Тоџо эн эрдээх дьахтарга
умсугуйуохтааххыный,

тоџо туора киһи ойџун
кууһуохтааххыный?

- 21 АЙЫЫ ТОЙОН киһи суолун-иһин көрөн
турар,
киһи ыллыгын барытын ааџа анаарар.
- 22 Ким куһаџаны онгорор, ол бэйэтин
угаайытыгар түбэһиэџэ,
аныытын-харатын туһаџар инниэџэ.
- 23 Ийтиитэ тийбэккэ, киһи өлүџэ,
далай акаарытыгар мунуџа.

Эбии сэрэтии

- 6** ¹Уолум! Өскөтүн эн кими эрэ мэктиэлээн
тылгын биэрбит,
туора киһи туһугар илии охсуспут
буоллаххына,
- ² ол аата тылгыттан ылларбыккын,
баскын быһа этиммиккин —
- ³ киһи илиитин иһигэр киирэн
биэрбиккин.
Дээ оччотугар, тоойуом, тугу да гын,
өрүһүнэри эрэ толкуйдаа,
кытаат, ол киһигин, тийэн, араһпакка
ааттаа;
- ⁴ утуйар уугун ончу умун,

- 5 көрбүт хараххын симимэ,
булчуттан куотар табалы, добууртан төлө
көтөр чыычаахты,
быыһанарга эрэ дьулус.
- 6 Кымырдаҕаһы баран көр, сүрээҕэ суох,
киниттэн муудараска үөрэн:
7 ким да киниттэн ирдээбэтин,
ким да кинини кэтээбэтин, сирдээбэтин
үрдүнэн,
8 кыстыыр бурдугун сайынҕыттан хаһаанар,
аһыыр аһылыгын сыһыттан таһынар.
9 Оттон эн, күөх көппө, төһө өр күөлэһийэ
сытаҕын,
төһө өр бу курдук уһуктубат буолаҕын?
10 Өссө быыкаатык кум гына түһүөн,
нуурайан-нухарыйан ылыан, быар
куустан олорбохтуон да,
11 быстарар мунгун-тангын, хаамайы курдук,
бу тийиэн кэлиэҕэ,
хаһаамматах кыһалҕан, халабырдьыт
курдук, кыһарыйбытынан барыаҕа.
- 12 Хара санаалаах нэгэй киһи
албыныгар-куулдаҕатыгар үктэтээри,
киирэр-тахсар:
13 хараҕынан имнэнэр, атаһа тэбэн ылар,
тарбаҕынан кистээн бэлиэ биэрэр;
14 удаһыннаах суолу торумнуур,

- куруутун куһаҕаны онгорору толкуйдуур,
өһү-сааһы күөдьүтэр.
- 15 Дьэ ол сэтигэр кини иэдээннэ түбэһиэбэ,
өрүһүммэттии, эмискэ бүдүрүйүөбэ.
- 16 АЙЫЫ ТОЙОН алта суолу абааһы көрөр,
сэттис суол эмиэ Киниэхэ сидьин:
- 17 ол сиэрэ суох үрдүктүк туттуу, сымыйаны
санарыы,
буруйа суох дьон тыныгар туруу,
18 хара дьайдаах суолга сананыы,
сиэхситтии быһыыланарга тиэтэйии,
19 суукка сымыйанан туоһулааһын,
итиэннэ ини-биилэри иирсиһиннэрии.

Содур дьахтартан сэрэтии

- 20 Уолум! Аҕан ытык тылын быһа гыныма,
ийэн үөрэтэн эппитин сиргэ-буорга
кэбиһимэ —
- 21 дьонун сүбэтин-аматын сүрэххэр-быаргар
ингэринэн ис,
көмүс кылдыы курдук, моонньугар кэтэн
кэбис.
- 22 Ханна да барбытын иһин, эйигин ийэлээх
аҕан үөрэбэ сирдиэбэ;
утуйаары сыттаһына, тула өттүгүттэн
араначчылыаҕа,
уугуттан уһугуннаһына, сүбэлээн-
амалаан көрсүөбэ.

- 23 Төрөппүттэрин кэс тыла барар суолгун
сырдатыа,
үөрэппит үөрэхтэрэ үтүө өйгүн
сайыннарыа,
оттон тыйыс-дьиппиэн ыйыылара олоххо
суолгун булларыа.
- 24 Дьонун сүбэтэ-амата эйигин хара саннаах
дыахтартан,
туора киһи ойоҕун ньуолбар тылыттан
харыстыаҕа.
- 25 Эрдээх дыахтар кэрэ дьүһүнүгэр баҕарыма,
көрөн-истэн тылбыннаатаҕына, киниэхэ
киирэн биэримэ.
- 26 Дьэгээрбэ сыаната – биир быһыы килиэп
харчыта,
оттон туора киһи ойоҕо бүтүн олоххун
эрэйиэҕэ.
- 27 Хоонньугар уоту уктан барангың,
танаскын-сапкын кэриэрдигэн суоҕа дуо?
- 28 Уоттаах чоҕунан хаама сылдьангың,
атаххын уокка сиэтиэн суоҕа дуо?
- 29 Атын киһи ойоҕунуун көссүүлэстэххинэ,
эмиэ оннук буолуоҕа:
ким кинини таарыйбыт, ол
накаастабылтан куотуо суоҕа.
- 30 Аһан-туоран, хоргуйан өлбөт туһугар
уорбут уоруйаҕы даҕаны
аһына-харыһыа барыахтара суоҕа:

- 31 тутталлар эрэ, сэттэ бүк иэстиэхтэрэ,
баарын барытын былдыаан ылыахтара.
- 32 Оттон дыахтардыын көссүүлэһээччи өйө
суох —
оннук быһыыланан, өлөрүн онгостунар.
- 33 Хаһан эрэ кулугур кулгаахтанан аата-суола
алдыаныа турдаҕа,
ол саата-суута саллар сааһыгар ааһыа
суоҕа.
- 34 Эр киһи, ойоҕор күнүүлээн ииримтийэ
кыһырдаҕына,
өһүн-сааһын ситиһэр күнүгэр кими да
харыстыа суоҕа,
- 35 хайдахтаах да манһаттан кыккыраччы
аккаастаныаҕа,
төһө да элбэҕи киниэхэ биэрэ сатаа — эн
кини сүрэҕин сымнатыан суоҕа.

Сэлээрчэххэ сүрэххин сүүйтэrimэ

- 7** ¹ Уолум, мин эппиппин тутус,
кэскиллээх кэс тылбын ытыктаа.
- ² Кэриэс-хомуруос тылбынан олоххун
онкуллан,
үөрэтэр үөрэхпин, хараҕын харатыныы,
харыстаа,
- ³ биһилэх курдук, тарбаххар кэтэ сырыт,

- 4 сүрэжин ньюуругар сурунан кэбис;
Дирин муудараска: «Эн миэхэ эдьийим
буолафын!» – диэн эт,
олохтоох толкуйу чугас убайгынан
ааттаа,
- 5 оччоҕо эн туора киһи ойоҕуттан,
эрдээх дьахтар эйэҕэс тылыттан
көмүскэллээх буолуоҕун.
- 6 Биирдэ мин олорор дьиэм түннүгүнэн
өнгөйөн
эрэһиэнкэ быһыһынан бүдүйэн
көрдөхпүнэ,
- 7 арай биир эдэркээн уолан, уһуну-киэни
санаабат төбөт,
уулуссаҕа тоҕуоруспут улдьаа уолаттар,
оҕо дьон быыстарынан ааһан,
- 8 чэпчэки дьахтар олорор уулуссатыгар
туораабыта,
чопчу кини дьиэтин быспыта.
- 9 Күн киирэн борунгуй түһэн эрэрэ,
им балай харанга түүн иэһийэн иһэрэ.
- 10 Онтон көрбүтүм, арай дьахтар уолга утары
тахсан кэлбитэ;
ол эр дьону угуйардыы танһныбыт,
уодаһыннаах санаалаах,
- 11 айдааннаах-куйдааннаах, баламат
быһыылаах-майгылаах,

- дьиэтигэр-уотугар түптээн-таптаан
олорбот,
12 арыт уулуссаҕа, арыт болуоссакка баран
турар,
муннук-муннук ахсын эр дьону манаһар
сэлээрчэх,
13 уолу харбаан ылаат, кинини уураан барбыта
уонна ымыттан да көрбөккө эппитэ:
14 «Мин сиэртибэ биэрээри, сүөһү өлөрдүм,
мэктиэ тылбын бүгүн дьэ толордум.
15 Ол иһин бу эйиэхэ утары таҕыстым,
хата көрдөөн-көрдөөн, эйигин булан
ыллым.
16 Доҕоччуок, мин утуйар ороммун мааны
сабынан,
Египет дьэрэкээн өгнөөх таҕаһынан,
саппытым,
17 сытар тэллэхпэр минньигэс сыттаах мирра,
алоэ уонна киннамон ыспытым.
18 Чэ, киириэх, сарсыардаанна диэри
таптаһыах,
астына-дуоһуйа таҕылбытын тарҕатыах.
19 Эрим билигин дьиэтигэр суох,
ыраах айанна аттаммыта.
20 Көмүстээх көһүлүөгүн уктан барбыта,
ый эргэтэ биирдэ эргиллиэбэ».
21 Ити курдук аҕыластаан, албын тылынан
абылаабыта,

- эгинэ бэйэлээх эйэбэс тылынан
эрийбитэ.
- 22 Сонно уол кинини батыһан барбыта;
буойунаға илдыллэр оҕустуу,
айаға табыллар табалыы*,
- 23 сүрэхпин ох дьөлө көтүө эрэ диэбэккэ,
көтөр курдук, туһахха инниэм диэн
сэрэйэн да көрбөккө,
өлөр өлүү айағар киирэн биэрбитэ.
- 24 Дьэ онон, уолаттарым, мин этэрбин истин,
аҕабыт тылын бигэтик өйдөөн
кэбиһин:
- 25 чэпчэки дыахтарга сүрэххитин
сүүйтэримэн,
кени содурдуур суолунан муна-тэнэ
сүүрүмэн.
- 26 Үксэ-дьүүлэ биллибэт эр бэртэрин кени
сиэбитэ,
аата-ахса биллибэт көй дьону суорума
суоллаабыта.
- 27 Содур дыахтар дьиэтэ-уота — анараа дойду
аартыга,
өлүү уораҕайын буллара амырыын суол
айаға.

---

* 7:22 ...*айаға табыллар табалыы* — Былыргы еврей тылынан суруллубут тизкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

Дирин муударас ынгырыта

- 8** ¹ Истинг эрэ, Диринг муударас ынгырар
сангата иһиллэр,
кини оттомноох куолаһа энсиллэр
буолбатах дуо?
- ² Айан суолун үрдүнэн томтор оройугар
ыттан,
арыт икки суол быһа охсуһуутугар тийиэн,
³ арыт куорат олбуорун айаҕар — тастан киирэ
түһүүгэ кэлэн —
кини ааһан иһээччилэргэ амалыйар:
- ⁴ «Мин эһигини бар дьону ынгырабын,
эһиэхэ киһи аймахха туһулаан этэбин!
- ⁵ Кэнэннэр, мындыр буола үөрэнинг,
тутах өйдөөхтөр, тобуллаҕас
толкуйданын!
- ⁶ Истинг мин дьохуннаах суоллары этэрбин:
мин эһиэхэ кырдыгы эрэ биллэрэбин,
⁷ дьини эрэ иһитиннэрэбин эбээт,
албын-көлдүүн тылтан сиргэнэбин.
- ⁸ Онон мин этэрим барыта кырдыктаах —
албыны-түөкэйи, сымыйаны
сангарбаппын.
- ⁹ Өйдөөх киһи истэригэр, мин этэрим барыта
дьэҥкэ,

- билиилээх киһиэхэ – барыта
тийиймтиэ.
- 10 Эһиги мин үөрэтэр үөрөхпин үрүн
көмүстээҕэр өрө тутун,
мин биэрэр билиибин ыраас кыһыл
көмүстээҕэр ордорун.
- 11 Муударас – ханнык да бэйэлээх эриэккэс
таастааҕар күндү;
бу дойдуга эһиги баҕара саныыргытыттан
киниэхэ тэннэхэр кыахтаах суох.
- 12 Мин, Диринг муударас, мындыр өйү кытта
бииргэ олоробун,
бигэ билии, олохтоох толкуй эмиэ миэхэ
бааллар.
- 13 АЙЫЫ ТОЙОНҢО ытыктабыл – кири-
дьайы абааһы көрүү.
Улаханлык сананыы, бэрдимсийии, мөкү
суол-иис,
албын-көлдүн тыл – бу барыта мин
абааһы көрөр суолум.
- 14 Миэхэ баар сүбэ-ама, миэхэ баар ситиһии,
мин өркөн өйбүн, бар дьонго күүһү-уоҕу
эмиэ мин биэрэбин.
- 15 Мин көмөбүнэн ыраахтааҕылар
ыраахтааҕылыыллар,
баһылыктар кырдыктаах сокуоннары
таһаараллар,
- 16 бары норуоттар сирдыттэрэ,

- кинээстэр, сир судьуйалара бука бары мин
көмөбүнэн салайаллар.
- 17 Миигин таптыыр киһини мин эмиэ
таптыбын;
ким миигин дьулуһан туран көрдүүр, ол
булуоҕа.
- 18 Баай-дуол, үтүө аат-суол,
уостубат уйгу быйан уонна көнө дьүүл —
барыта миэхэ баар.
- 19 Мин бэлэҕим кыһыл көмүстээҕэр, тон
көмүстээҕэр да, ордук,
мин ыраас үрүн көмүстээҕэр күндүбүн.
- 20-21 Миигин таптааччылары байытан биэрэр,
кинилэр күндү баайдарын толоро турар
туһугар,
мин кырдык аартыгынан сылдыабын,
көнө дьүүл суолун тутуһабын.
- 22 АЙЫЫ ТОЙОН аан бастаан, атын тугу да
айыан иннинэ,
айанын аартыгар миигин туруорбута.
- 23 Мин үллэр үйэлэр иннилэринэ,
былыр-былыр, аан дойду айыллыан
инниттэн баар буолбутум,
- 24 улаҕатын урсуна көстүбэт улуу байҕал,
устата-туората биллибэт уу төрдө үөскүөн
иннинэ төрөөбүтүм.
- 25 Ол саҕана өссө ханнык да таас хайа,
ханнык да буор булгунньах оҥоһулла илигэ,

- 26 сир-дойду кэтит киэбэ, киэн сыһыылар,
бэл диэтэр, биир ытыс буор кытта айылла
иликтэрэ.
- 27 АЙЫЫ ТОЙОН халлааннары бэлэмнииригэр
онно мин эмиэ баарым;
Кини киэн далайы кырыяа саҕах иитин
чэрчилии тардарыгар,
- 28 халҕаһа былыттары кыраман үрдүккэ өрө
үтэйэн таһаарарыгар,
улуу муоралары угуттуур уу төрдүн
аһарыгар,
- 29 ыйбыппын аһара диэлийбэтин диэн,
байҕал кытылын бэлиэтээн биэрэригэр,
сир акылаатын түһэрэригэр –
- 30 мин, мындыр маастар* курдук, АЙЫЫ
ТОЙОННУУН бииргэ сылдыарым,
Кинини күннэтэ үөрдэrim;
АЙЫЫ ТОЙОНУМ иннигэр мин үөрэр-
көтөр эрэ этим –
- 31 Кини сирин эйгэтин көрөн өрө көтөбүллэrim,
киһи аймағы анааран өрөгөйдүүр
буоларым.
- 32 Дьэ онон, оҕолоруом, миигин истинг:
ким мин суолбун тутуһар, ол дьоллоох.
- 33 Эһиги мин үөрэтэрбин ылынан, муударай
дьон буолунг,

---

* 8:30 ...маастар – Эбэтэр, кыра оҕо.

- 34 эппиппин барытын бигэтик тутуһун.
Ким күннэтэ мин олбуорум айаһар кэлэн
турар,
мин олорор дыэм ааныттан хараһын
араарбакка,
миигин өйдөөн-дьүүллээн истэр, ол
дьоллоох.
- 35 Тоһо диэтэххэ, миигин булар киһи олоһу
булар,
АЙЫЫ ТОЙОН илгэлээх үтүөтүгэр тиксэр.
- 36 Оттон ким миигин утарар, ол бэйэтигэр
куһаһаны онгостор;
ким миигин абааһы көрөр, ол өлөр өлүүнү
таптыыр».

Дирин муударас уонна акаары быһыы

- 9¹ Дирин муударас дыиэ туттубута,
дыэтин сэттэ суоруу баһаналаабыта;
2 дьэ ол кэннэ, этин, минньигэс арыгытын
бэлэмнээн,
малааһын аһын-үөлүн тардыбыта;
3 чаһар кыргыттарын ыталаан,
ким барыта истэрин курдук, куорат
дьогдьойор саалыттан:
4 «Кэнэннэр миэхэ кэллиннэр!» — диэн
биллэртэрбитэ;

- уһуну-киэни толкуйдаабат тутах
өйдөөхтөргө эппитэ:
- 5 «Кэлин, мин астаабыт аспын аһаан,
мин бэлэмнээбит минньигэс арыгыбын
иһин.
- 6 Уонна аны акаарытык быһыыланыман*,
оттомноохтук олорун,
үтүө өй суолун-иһин тутуһун».
- 7 Кэрээнэ суоҕу көннөрдөххүнэ, үөбүллүөн,
нэгэйи сэмэлээтэххинэ, сиргэ-буорга
тэпсиллиэн.
- 8 Кэрээнэ суоҕу сэмэлээмэ, кини эйигин
абааны көрүөбэ,
эн муударай киһини көннөр, кини эйигин
таптыаҕа.
- 9 Муударайга сүбэлээ, оччоҕо ордук муударай
буолуоҕа,
көнө киһини үөрэт, оччоҕо өйө-мэйиитэ
өссө тобуллуоҕа.
- 10 АЙЫЫ ТОЙОНҢО ытыктабыл — билии-
көрүү төрдө.
Сибэтиэй Тангараны билэр киһи үтүө өйдөөх.
- 11 Ким муудараны ылынар, ол уһун
үйэлэниэбэ,

---

* 9:6 ...аны акаарытык быһыыланыман — Эбэтэр, аны акаарылартан арабын.

- олоџун күнүн-дылын үксэтэн биэриэџэ.
12 Муударай өйдөннөххүнэ, эн бэйэн
абыраныан,
баламат буоллаххына, эмиэ бэйэн
алдьаныан».
- 13 Акаары быһыы — баламат дыахтар,
айдааннаах-куйдааннаах, кэрээниттэн
тахсыбыт ньүдү-балай* —
14 ким барыта көрөрүгэр дыиэтин айаџар
тахсан туран,
биитэр куорат килбэйэр киинигэр үрдүк
олбоххо олорон эрэ,
15 ааһан иһээччилэри хаһытыыр,
баран иһэр көнө суолларыттан туората
сатыыр,
16 «Кэнэннэр миэхэ кэллиннэр!» — диэн ынгыар;
уһуну-киэни толкуйдаабат тутах өйдөөџү
уккуйар:
17 «Уоран иһиллэр уу ордук минньигэс,
кистээн сиэниллэр килиэп быдан
амтаннаах».
- 18 Бу дыахтар дыиэтигэр киирбит дыон өлөллөрүн,
кини ыалдыттара үтүгэн түгэџэр
түһэллэрин,
кэр дыэбэр киһи сэрэйэн да көрбөт.

---

* 9:13 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

Солумуон ыраактаабы ох тыллара

10 ¹Солумуон ох тыллара:

Муударай уол афатын дьоллуур,
акаары уол ийэтин сордуур.

² Албыннаан булуммут баайын абырыа суоҕа,
оттон көнө быһыын өлөртөн өрүһүйүөбүэ.

³ АЙЫЫ ТОЙОН үтүө киһини аччыктатыа
суоҕа,
оттон хара санаалаабы, төһө да
ымсыырдын, киэр анныаҕа.

⁴ Көлөөк үлэһит дьадайар,
туруу үлэһит байар-тайар.

⁵ Өйдөөх уол сайынын сонукка бурдук
быһар,
оттон үлэ үгэнигэр утуйа сытааччы саакка
барар.

⁶ Кырдыксыт бар дьон алгыһын ылыаҕа.
Үөннээх киһи түөкэй – үктэтэн этэрин
биллэриэ суоҕа.

- 7 Айы санаалаахтар алгыһы кытта ахтылла
туруохтара,
оттон хара дьайдаахтар ааттыын-суоллуун
умнуллуохтара.
- 8 Ким муударай сүрэхтээх, ол үтүө сүбэни
ылынар,
оттон акаары лахсыыра алдьархайы
тардар.
- 9 Көнө суолу тутуһааччы холкутук сылдыһаҕа,
оттон буруйан барааччы буруйданыһаҕа.
- 10 Ким хараһынан имнэнэр, ол дьону
өһүргэтэр,
ким кураанаһы эрдэр, ол иэдээннэ
түбэхэр*.
- 11 Үтүө киһи тыла-өһө – өлбөт мэнгэ уута.
Үөннээх киһи түөкэй – үктэтэн этэрин
биллэриэ суоҕа.
- 12 Абааһы көрсүүттэн айдаан тахсар,
оттон таптал атаҕастабылы бырастыы
гынар.

---

* 10:10 ...ким кураанаһы эрдэр, ол иэдээннэ түбэхэр –
Былыргы гректии тылбааска, Септуагинтаҕа, оттон
ким көнөтүк сэмэлиир, ол эйэни тэрийэр.

- 13 Өйдөөх киһи тыла-өһө оттомноох,
оттон акаары таһылларын онгостор.
- 14 Муударай киһи билиитин хангатар,
акаары тыла алдьархайы аангнатар.
- 15 Баай киһиэхэ үбэ-аһа — бөҕө кириэппэхэ,
оттон дыдангы сир-халлаан икки ардыгар
хаалар.
- 16 Үтүө киһи үлэтэ-хамнаһа — олох туһугар,
куһаҕан киһи барыһа — аһыы туһугар.
- 17 Сирдээх сүбэни тутуһуу — бу баар олох
эркээйилээх суола;
сэмэни-сунханы аахайбат киһи муна-тэнэ
сылдыаҕа.
- 18 Абааһы көрөрүн кистэнээччи ньуолбардык
кэпсэтэр,
хобу-сиби тарҕатааччы ааргытын
биллэрэр.
- 19 Элбэх тыл аһыыта суох буолбат,
өйдөөх киһи тылын кыатана туттар.
- 20 Үтүө киһи тыла-өһө — ыраас үрүң көмүс,
оттон көлдүн өйө-санаата — көндөй
сүпсүк.

- 21 Үтүө киһи тыла үгүстэри өрүһүйүөбэ,
оттон акаары өйө тийбэккэ өлүөбэ.
- 22 АЙЫЫ ТОЙОН алгыһа киһини байытар
уонна кинини тугунан да санаарҕаппат.
- 23 Акаары куһаҕаны онгорон саатыыр,
оттон өйдөөх киһи муудараһы таптыыр.
- 24 Куһаҕан киһини куттанар суола буулуоҕа,
оттон үтүө киһи баҕата туолуоҕа.
- 25 Күүстээх силлиэ түһүө да, сидьиннэри
имири сотуоҕа,
оттон кырдыксыт үйэ-саас тухары
тулхадыйыа суоҕа.
- 26 Сүрэбэ суоҕу соруйуон —
уксуус тиискин сииринии,
буруо хараххын аһытарыныы,
сордонуон.
- 27 АЙЫЫ ТОЙОНҦО ытыктабыл олоҕу
уһатар,
оттон хара дьайдаахтар күннэрэ-дьыллара
аабыллан турар.
- 28 Үтүө киһи эрэлэ үөрдүөбэ,
мөкү киһи эрэлэ өһүөбэ.

- 29 АЙЫЫ ТОЙОН ыраас дууһалаахтары
араначчылыыр,
оттон хара дьайдаахтары имири эһэр.
- 30 Кырдыксыт хаһан да халбанһыа суоҕа,
оттон куһаҕан дьон сир үрдүгэр уһуохтара
суоҕа.
- 31 Үтүө киһи уһуттан муударас аллар,
оттон быдыр тыллаах тыла быһыллыа.
- 32 Үтүө киһи күттүүннээҕи булан этэр,
оттон куһаҕан куһаҕаны эрэ билэр.

11 ¹АЙЫЫ ТОЙОН албын ыйааһыны
абааһы көрөр,
Кини көнө атыыны-тутууну сөбүлүүр.

- 2 Улаханһык сананыанг – саакка-суукка барыанг;
муударай киһи сэмэй.
- 3 Көнө киһини ыраас сигилитэ сирдиэҕэ,
оттон удаһыннааҕы удаһына өлөрүөҕэ.
- 4 Таһара уордайар күнүгэр баайынг-дуолунг
эйигин абырыа суоҕа,

оттон көнө быһыын өлөртөн өрүһүйүөбэ.

- 5 Көнө быһыы, ыраас сигили эркээйилээх
суолунан сирдииллэр,
оттон сидьин сидьини оноро сылдьан
охтуоҕа.
- 6 Көнө дууһалааҕы кырдыга быһыаҕа,
оттон уодаһыннааҕы кыдыга алдыатыаҕа.
- 7 Куһаҕан киһи өллө да, эрэммитэ барыта
сүтүөбэ,
хара санаалаахтар баҕалара туолуо суоҕа.
- 8 Кырдыксыт алдьархайтан быһһаныаҕа,
кини оннугар нэгэй киирэн биэриэбэ.
- 9 Тангараны билиммэт киһи тыла-өһө дьону
сатарытар,
ол эрэри көнө дьон билиилэринэн
быһһаныахтара.
- 10 Үтүө киһи этэнгэ олордобуна куорат
бүттүүнэ үөрэр,
оттон куһаҕан дьон өллөбүнэ дьоро кэм
үүнэр.
- 11 Көнө дьон алгыһа куораты албан аатырдар,
куһаҕан дьон тыла айгыратар.

- 12 Акаары киһи атыттары сиилиир-хоһулуур,
оттон өйдөөх тугу да сангарбат.
- 13 Хобу-сиби таһааччы дьон кистэлэнин
ускайдыыр,
оттон эрэллээх киһи ону харыстыыр.
- 14 Үтүө сүбэтэ-амата суох норуот сатарыйар,
оттон сүбэһит элбэҕэр быһанар.
- 15 Туора киһи туһугар илии охсуһуон – сору
булунуон,
эрэннэрэргэ тиэтэйбэт ордук – холкутук
олоруон.
- 16 Үтүө майгылаах дьахтар ытыктаныаҕа,
дьүккүөрдээх үлэһит байыаҕа.
- 17 Үтүө санаалаах бэйэтигэр үтүнү онгостор,
хаҕыс майгылаах бэйэтигэр алдьархайы
ынырар.
- 18 Куһаҕаны онгорооччу албын манньаны ылар,
оттон үтүнү үксэтээччи дьинг манһаҕа
тиксэр.
- 19 Үтүнү онгорооччу олоһун онкулланар,
оттон кири-дьайы сырсааччы өлөргө
дьулуһар.

- 20 Сидьиннэртэн АЙЫЫ ТОЙОН сиргэнэр,
Кини ингэ-дьанга суох көнө дьонтон
үөрэр.
- 21 Саараама даҕаны: хара дьайдаах киһи
накаастабылтан куотуо суоҕа,
оттон көнө суолунан сылдыааччы
быһаньяҕа.
- 22 Кыраһыабай гынан баран, акаары дьахтар
танытыгар кыһыл көмүс көлөөскөлөөх
сибиинньэ кэриэтэ.
- 23 Үтүө киһи эрэмньитэ үтүөнү эргитэр,
оттон хара санаалаахтар ыралара
Тангараны уордатар.
- 24 Сорох дэлэйдик бэрсэр эрээри, эбии
байар-тайар,
сорох, сиэри таһынан кэччэйэрин
үрдүнэн, дьадайар.
- 25 Байым илиилээх баайдык олоруоҕа,
утаппыт утаҕын ханнарааччы уута суох
хаалыа суоҕа.
- 26 Бурдугу кистэнээччини дьон-сэргэ
кырыыр,
оттон атыыга таһаарааччыны алгыыр.

- 27 Ким үтүөбэ дьулуһар, ол Тангара алгыһын ылар,
ким кири-дьайы эккирэтэр, ол бэйэтигэр
куһаһаны ыһыһар.
- 28 Баайыһар эрэнээччи эстиэбэ,
оттон үтүө киһи киил мастыы чэлгийиэбэ.
- 29 Дьиэтин-уотун үрэйээччи тиһэбэр
кураанаһы кууһуоһа,
акаары киһи муударайга кулуттуоһа.
- 30 Көнө быһыы үүнүүтэ – олох Аал луук маһа;
муударай киһи дьон кутун тутар*.
- 31 Үтүө киһи манһатын бу сиргэ ылар эбит
буоллаһына,
нэгэй быһыылаах, аһыылаах киһи
буруйданара биллэн турар.

12 ¹Ким билиигэ тардыһар, ол сүбэлэтэрин
сөбүлүүр,
оттон сэмэни иннинэн истибэт киһи
һүдүбү-балай.

---

* 11:30 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 2 Амаракхха АЙЫЫ ТОЙОН амарахтык
сыһыаннаһыаға,
оттон уодаһыннаағы уодьуганнааға.
- 3 Сидьин киһи сир үрдүгэр тирэҕириэ
суоға,
оттон үтүө киһи бөҕө силистэниэҕэ.
- 4 Үтүөкэн дьахтар – эрин үрдүк үөрүүтэ,
оттон сааппат сирэй – унгуохха ирингэ
көйүүтэ.
- 5 Кырдыксыт кырдыктаағы толкуйдуур,
куһаҕан киһи уодаһыннаағы торумнуур.
- 6 Куһаҕан киһи тыла-өһө хаанна
суудайыылаах,
үчүгэй киһи тыла абыраллаах.
- 7 Алдьархай аанһыа да, хара дьайдаахтары
имири сотуоға,
оттон үтүө киһи дьиэтэ-уота бигэтик
туруоға.
- 8 Сиэрдээх тыллаағы хайгыыллар,
сидьин санаалаағы сирэллэр.
- 9 Улуутумсуйар эрээри, туос аччык
киһитээҕэр

үлэлээн айадын булунар көннөрү киһи
быдан ордук.

- 10 Үтүө киһи сүөһүтүгэр кытта кыһамныылаах,
оттон куһаҕан киһи муус сүрэхтээх.
- 11 Сирин оностооччу аччыктыа суоҕа,
оттон акаары — тыалы сырса сылдыһаҕа.
- 12 Куһаҕан киһи күүстээх кириэппэхэ суоллуоҕа,
оттон үтүө киһини туох да тулхадытыа
суоҕа*.
- 13 Сидьин киһи сымыйа тылыгар инниэбэ,
оттон кырдыксыт алдьархайтан
быһананнаҕа.
- 14 Үтүө тылын үгүс үтүөнү түстүөбэ,
үлэн-хамнаһын төлөбүр буолан
төттүөбэ.
- 15 Акаары киһи көнө суолллаах-иистээх
курдук сананар,
оттон муударай — сүбэни-аманы ылынар.
- 16 Акаары өһүргэммитэ тута биллэр,

---

* 12:12 Былыргы еврей тылынан суруллубут тизкис бу
кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- оттон өйдөөх, үөбүллэн да баран,
истибэтэх курдук туттар.
- 17 Көнө киһи тыла кырдыктаах,
албын туоһу тыла уодаһыннаах.
- 18 Ардыгар, кураанах куолу да болоттуу
бааһырдар,
оттон муударай тыл өрүү үтүөрдэр.
- 19 Кырдык үйэлэргэ барар,
оттон сымыйа үйэтэ — чыпчылбан түгэнэ.
- 20 Куһаҕаны торумнааччы сүрэбэ уодаһыннаах,
эйэни тэрийээччи сүрэбэ үөрүүлээх.
- 21 Үтүө киһи туох да куһаҕанга түбэһиэ суоҕа,
оттон куһаҕан куруук сордонуоҕа.
- 22 АЙЫЫ ТОЙОН сымыйаны абааһы көрөр,
Кини көнө дьону ылынар.
- 23 Өйдөөх киһи билэрин-көрөрүн кистэнэр,
оттон акаары акаарытын сонно биллэрэр.
- 24 Туруу үлэһит тойон буолуоҕа,
күөх сүрэх кулуттуоҕа.
- 25 Дьиксинии сүрэҕи элэтэр,
оттон үтүө тыл үөрдэр.

- 26 Үтүө киһи доҕотторугар суол ыйыаҕа*,
оттон куһаҕан киһи муннарыаҕа.
- 27 Сүрэхэ суох мас көтөрүн да өлөрүү суоҕа,
оттон хоһуун үлэһит үбэ-аһа дэлэй
буолуоҕа**.
- 28 Кырдык суола олоххо киллэрэр,
оттон токур суол өлүүгэ тиэрдэр***.

13 ¹Аҕатын үөрэхтин ылынар уолтан
муударай киһи тахсар,
оттон хадаар хаата сэмэни истэ да барбат.

- 2 Үтүө киһи тыла-өһө бэйэтигэр үтүөнү эргитэр,
оттон үктэтиилээх өйдөөхтөр күөмчүлүүр
эрэ мөккүөрдээхтэр.
- 3 Тылын кыатанааччы олобун харыстанар,

---

* 12:26 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

** 12:27 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

*** 12:28 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

үгүһү түөһээччи иэдээнгэ түбэхэр.

- 4 Сүрүбэ суох кэтэхэ саныыр да, киниэхэ
биэриэхтэрэ суоҕа,
оттон туруу үлэһит тото-хана аһыаҕа.
- 5 Кырдыксыт сымыйа тылы абааһы көрөр,
оттон сидын киһи саакка барыаҕа,
сир-буор сирэйдэниэҕэ.
- 6 Көнө суоллааҕы кырдыга харыстыаҕа,
хара саннааҕы кыдыга алдытыаҕа.
- 7 Сорох байымсыйар да, турар бэйэтинэн эрэ,
сорох кэриэлийэр да, үбэ-аһа дэлэй.
- 8 Баай халын харчытынан толунан тыыннаах
хаалар,
оттон дыдангыны саана да барбаттар.
- 9 Үтүө киһи ыһырынныгыга үөрэ-көтө
умайыаҕа,
куһаҕан дьон уота умуллуоҕа.
- 10 Бэрдимсийи өстөһүүнү эрэ үөскэтэр,
оттон муударай дьон сүбэлэхэр.
- 11 Дөбөҥнүк көстүбүт үп-ас дөбөҥнүк
баранар,

- оттон сыранан мунньуллубут – эбиллэ
турар.
- 12 Туолан биэрбэт баҕа санаа – сүрэх ааспат
бааһа,
оттон ыра санаа туолуута – олох Аал луук
маһа.
- 13 Ким этиллибит тылы ылыммат, ол өлөрүн
онгостор*,
оттон кэриэһи ытыктааччыга алгыс
тосхойор.
- 14 Муударай киһи үөрэбэ – өлбөт мэнэ уута –
бар дьону өлүү ситимиттэн өрүһүйүөбэ**.
- 15 Өйдөөх киһи дьон-сэргэ ытыктабылын ылар,
оттон түөкэйдэр суоллара өлүүгэ тиэрдэр.
- 16 Оттомноох тугу барытын толкуйдаан баран
онгорор,
оттон акаары нүүдү-балайын көрдөрөр.
- 17 Куһаҕан тэнсик эрэйгэ тэбэр,
эрэбил тэнсик эйэни тэрийэр.

---

* 13:13 *Ким этиллибит тылы ылыммат, ол өлөрүн онгостор –
Эбэтэр, Ким Таһара Сокуонун ылыммат, ол өлөрүн онгостор.*

** 13:14 *Бу кэрчик былыргы еврей тылынан суруллубут
Библияҕа суох, кэлин гректии тылбааска эбии киирбит.*

- 18 Ким үтүө үөрэҕи ылыммат, ол быста
дыдайыа, саакка барыа,
оттон сүбэни-аманы ылынааччы
ытыктабылга сылдыа.
- 19 Ыра санаан туолуута дууһаҕын дуоһутар;
акаары аныыттан араҕарын туохтан да
ыарырҕатар.
- 20 Муударайдыын бодоруһуон — муударай
буолуон,
акаарылыын булсуһуон — куһаҕаны
онгостуон.
- 21 Аныылааҕы хара дьай батыһар,
оттон көнө киһи үтүө манньаны ылар.
- 22 Үтүө киһи үбэ-аһа оҕолоругар, сиэннэригэр
тиксиэҕэ,
оттон аныылаах киһи баайа көнө
киһиэхэ бэриллэҕэ.
- 23 Дьадангылар да сирдэрэ быйаннанар эрээри,
үүнүүтүн кэрээнэ суохтар тутан ылаллар*.

---

* 13:23 Былыргы еврей тылынан суруллубут тизкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 24 Уолун чыпчаххайдан кэрэйэр киһи
кинини абааһы көрөр,
оттон оботун таптыыр киһи ноһуоратын
эрдэттэн көннөрөр.
- 25 Үтүө киһи дуоһуйа аһыаҕа,
оттон хара дьайдаах хам аччык сылдыаҕа.

14 ¹ Муударай дьахтар дьиэ-уот тэринэр,
оттон акаары — дьиэтин бэйэтинэн
үрэйэр.

- 2 Ким АЙЫЫ ТОЙОНУ ытыктыыр, ол көнө
суолунан сылдыар,
оттон улаханҥа уурбат киһи буруйан барар.
- 3 Акаары арбанабын диэн алдыанар,
оттон муударай киһи көрсүө тылынан
быһанар.
- 4 Ким оҕуһа суох, ол бурдуга эмиэ суох,
оттон ким буулаҕа оҕустанар, ол баһаам
барыстанар.
- 5 Эрэллээх туоһу кырдыгы этэр,
албын туоһу кураанаҕы эрдэр.

- 6 Баламат киһи муудараһы көрдөөн да, булуо
суоҕа,
оттон өйдөөх киһи үөрэҕи кэбэҕэстик
ылынар.
- 7 Акаарыттан тэйэ тутун –
киниттэн ыллыктаах тылы истиэнҥ
суоҕа.
- 8 Өйдөөх киһи муударай – барар суолун
билэр,
оттон акаары толкуйа суох – бэйэтин эрэ
албыннанар.
- 9 Акаарылар аныыны онороллорун көргө
холуулар,
оттон көнө дьон Тангара алгыһын
ылаллар*.
- 10 Сүрэҕин тоҕо ытыырын эн бэйэн эрэ
билэҕин,
үөрүүгүн эмиэ ким да толору үллэстэр
кыаҕа суох.
- 11 Куһаҕан киһи уораҕайа урусхал буолуоҕа,
үтүө киһи үүтээнэ чэчирии туруоҕа.

---

* 14:9 Былыргы еврей тылынан суруллубут тизкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 12 Сорох суол, көрдөххө, көнө курдук эрээри,
тиһэҕэр өлүүгэ тиэрдэр.
- 13 Ардыгар, күлэ да турдаххына, сүрэжин
ытыыр,
үөрүүн эмиэ хомолтонон солбуллар.
- 14 Түктэри кэмэлдылээх көрдөөбүтүн булуоҕа,
үтүө киһи өнгөтө эмиэ толору төлөнүөҕэ.
- 15 Өс киирбэх истибитин барытын итэҕэйэр,
оттон өйдөөх киһи хас хардыытын
толкуйданар.
- 16 Муударай киһи сэрэнэр – куһаҕантан тэйэн
биэрэр,
оттон акаары баламат – туохтан да
куттаммат.
- 17 Уолҕамчы киһи ааргытык быһыыланар,
удаһыннааҕы ким барыта абааһы көрөр.
- 18 Ньүдү-балай бэлиэтэ – ньүкэн быһыы,
өйдөөх киһи ситиһиэтэ – бигэ билии.
- 19 Хара дьайдаахтар көнө дьонго кэлэн
бокулуоннуохтара,
куһаҕан дьон үтүө киһи олбуорун айаҕар
кэлэн тонхойуохтара.

- 20 Дьадангыны бэл аймаға* кытта абааны көрөр,
оттон баай киһи доҕоро-атаһа өрүү элбэх.
- 21 Атыттары сэниир киһи аныыны онгостор,
оттон дьадангыга көмөлөһөөччүгэ дьол
тосхойор.
- 22 Куһаҕаны торумнааччы мунан-тэнэн
барыаға,
оттон үтүнү онорооччу итэҕэли,
ытыктабылы ылыаға.
- 23 Киһи хаһан даҕаны сыраллаһан байар;
кураанағы куолулааччы быстарар.
- 24 Өйдөөхтөр ситиһиилэрэ – муударас,
оттон акаары акаарытынан сураҕылар**.
- 25 Эрэллээх туоһу дьон олоҕун өрүһүйэр,
оттон удаһыннаах – сымыйаны
кутар-симэр.
- 26 АЙЫЫ ТОЙОНҢО ытыктабыл – бигэ
көмүскэл,
бэйэҕэр да, ыччаккар да халын харысхал.

---

* 14:20 ...аймаға – Эбэтэр, ыла.

** 14:24 Былыргы еврей тылынан суруллубут тизекис бу
кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 27 АЙЫЫ ТОЙОНГО ытыктабыл – өлбөт
мэнгэ уута –
өлүү ситимиттэн өрүһүйэр.
- 28 Халын норуоттаах ыраахтаағы албан
аатырар,
кыра норуоттаах ыраахтаағы быстарар.
- 29 Ким киэн көбүстээх, ол дирин өйдөөх,
оттон ыгым акаарытын көрдөрөр.
- 30 Киэн-холку киһи чэгиэн-чэбдик буолар,
оттон ордугумсах, күнүүһүт –
доруобуйатын айгыратар.
- 31 Дьадангылары атаҕастааччы кинилэри
Айбыты атаҕастыыр,
кыһалҕалаахтарга кыһанааччы кинилэри
Айбыты ытыктыыр.
- 32 Куһаҕан киһи аньыытын-буруйун иһин
киэр анньыллыаҕа,
оттон үтүө киһи өлөн да иһэн эрэллээх
сытыаҕа.
- 33 Дирин муударас өйдөөх сүрэххэ
дьиэлэнэр,
акаарылар да ортолоругар бэйэтин
биллэрэр.

- 34 Үтүө быһыы норуоту үрдэтэр,
оттон анһыы-буруй түһэрэр.
- 35 Ыраахтааһы өйдөөх үлэһитигэр үтүөтүк
сыһыаннаһыаға,
оттон кинини түһэн биэрээччигэ
урдайыаға.

15 ¹Сымнаһас харда урдайбыты уоскутар,
оттон хабыр тыл уокка арыыны кутар.

- 2 Муударай дьон тыла-өһө билиигэ
угуйар,
оттон акаары хой баһын туойар.
- 3 АЙЫЫ ТОЙОН аан дойдуну анаарар:
үтүө да, мөкү да барыта — Кини хараһын
далыгар.
- 4 Үтүө тыл үтүөрдэр,
түөкэй тыл сүһүрдэр.
- 5 Акаары уол аһатын сүбэтин сиргэ-буорга
тэпсэр,
оттон өйдөөх — сэмэни-сунханы болһойон
истэр.

- 6 Үтүө киһи дьиэтэ-уота барҕа баайдаах,
оттон куһаҕан киһи, барыһыран да,
туһаламMAT.
- 7 Муударай киһи билиитин үллэстэр,
оттон акаары оннук кыаҕа суох.
- 8 Сидьингнэр бэлэхтэриттэн АЙЫЫ ТОЙОН
сиргэнэр,
Кини көнө дьон үнгэриттэн үөрэр.
- 9 Куһаҕан дьон суолун АЙЫЫ ТОЙОН
абааһы көрөр,
Кини кырдыгы көрдөөччүлэри таптыыр.
- 10 Суолуттан туорааччы ыардык буруйданыаҕа,
сүбэни абааһы көрөөччү өлүөҕэ.
- 11 АЙЫЫ ТОЙОН бэл анараа дойдуну*
курдары көрөр,
онон дьон сүрэҕин өтө көрөрө биллэн
турар!
- 12 Бэрдимсик сэмэлэтэрин сөбүлээбэт,
онон муударай дьонго барыа суоҕа.

---

* 15:11 ...анараа дойдуну – Былыргы еврейдии тиэкискэ
Шеолу уонна Аваддону. Шеол уонна Аваддон – өлбүттэр
баар дойдулара, анараа дойду.

- 13 Ким сүрэгэ ыллыыр,
ол сирэйдиин-харахтыын
сырдыыр,
оттон ыар санаа киһини хам
баттыыр.
- 14 Өйдөөх киһи билиигэ-көрүүгэ
тардыһар,
оттон акаары солуута суоһунан
дуоһуйар.
- 15 Дьадангы олоһо эргиччи кыһарһан,
оттон дьоллооххо күннэтэ малааһын.
- 16 Барһа баайданан баран дьиксинэ
олоруохтааһар,
дьадангытык да буоллар, АЙЫЫ
ТОЙОНҢО эрэллээх олорбут
ордук.
- 17 Эмис идэһэ этин тула иирсэ
олоруохтааһар,
оһуруот аһын тула эйэ дэмнээхтик
олорбут ордук.
- 18 Кингнээх киһи иирээни тардар,
оттон тулуурдаах өһү-сааһы ууратар.
- 19 Күөх көппө суола барыта эрбэһин,

оттон үтүө дьон суола-иһэ эриэ-дэхси.

- 20 Өйдөөх уол аҕатын үөрдэр,
акаары уол ийэтин түһэн биэрэр.
- 21 Акаары ааргытык быһыыланан
астынар,
оттон өйдөөх киһи көнө суолунан
сылдьар.
- 22 Сүбэтэ-амата суох дьыала-куолу
сатарыйар,
оттон сүбэһит элбэбэр табыллар.
- 23 Бэргэн хардан бэйэбин үөрдэр;
үчүгэй да буоллаҕа кэмигэр этиллибит
үтүөкэн тыл!
- 24 Муударай киһи олох суолун дабайар —
өлүү айабыттан киэр куотар.
- 25 Улуутумсуктар дьыэлэрин АЙЫЫ ТОЙОН
урусхаллыаҕа,
оттон огдообо сирин-уотун
харааннааҕа.
- 26 АЙЫЫ ТОЙОН уодаһыннаах санааны
абааһы көрөр,
Кини үтүө тылы-өһү ылынар.

- 27 Харчыга харангарааччы алдьярхайы
дыэтигэр ынгарар,
оттон бэриги абааны көрөөччү кэскилин
түстэнэр.
- 28 Үтүө киһи ыараннатан баран сангарар,
оттон сидьинг сидьинги суккуйар.
- 29 АЙЫЫ ТОЙОН хара санаалаахтартан
ыраах,
Кини көнө дьон көрдөһөрүн истэр.
- 30 Эйэбэс мичээр үөрдэр,
үтүө сурах үтүөрдэр.
- 31 Ким сиэрдээх сэмэни ылынар,
ол муударай дьоннуун алтыһар.
- 32 Ким сүбэни сүгүн истибэт, ол бэйэтигэр
куһаҕаны онгостор,
оттон сэмэни иннинэн истээччи үтүө
өйдөнөр.
- 33 АЙЫЫ ТОЙОНҦО ытыктабыл муудараска
үөрэтиэбэ;
көрсүө-сэмэй майгы — үтүө аат бастакы
үктэлэ.

16 ¹Тугу онгоруохтааххын торумнаабын эрээри,
түмүк тылы АЙЫЫ ТОЙОН этэр*.

² Төһө да суолун-иининг энкилэ суох
курдугун иин,
куккун-сүргүн АЙЫЫ ТОЙОН тургутан
көрөр.

³ Дьыалаабын-куолугун АЙЫЫ ТОЙОНГО
туттар,
оччоҕо туруорбут соруккун
ситиэбин.

⁴ АЙЫЫ ТОЙОН тугу барытын соруқтаах
айбыт,
бэл хара дьайдаахтары кытта алдьархай
күнүгэр анаабыт.

⁵ Киэбиримсиктэн АЙЫЫ ТОЙОН
сиргэнэр;

---

* 16:1 *Тугу онгоруохтааххын торумнаабын эрээри, түмүк тылы АЙЫЫ ТОЙОН этэр – Эбэтэр, Тугу этиэхтээххин торумнаабын эрээри, АЙЫЫ ТОЙОН биэрбитин эрэ этэбин.*

саараама даҕаны, кини накаастабылтан
куотуо суоҕа.

- 6 Аһыныгас буол, кырдыгы тутус, оччоҕо
буруйгун боруостаныан;
АЙЫЫ ТОЙОНТОН толун, оччоҕо хара
дьайтан харыстаныан.
- 7 АЙЫЫ ТОЙОН сөптөөх суолунан иһэр
диэбит киһитин
өстөөхтөрүн да кытта иллэһиннэриэҕэ.
- 8 Албыннаан-түөкэйдээн байыахтааҕар,
дыаданытык да буоллар, кырдыгынан
сылдыбыт ордук.
- 9 Барыахтаах суолгун барҕалыыгын
эрээри,
хардыыгын АЙЫЫ ТОЙОН салайар.
- 10 Ыраахтааҕы төлкөлөөх тылы түстүүр,
кини ыйааҕа сыысхала суох.
- 11 Сөпкө көрдөрөр ыйааһын – АЙЫЫ ТОЙОН
ирдэбилэ,
мөһөөччүктээх киирэ эмиэ – Кини
онгоһуга.
- 12 Бүрүстүөлү кырдык туругурдар,

ол иһин ыраахтаағылар кири-дъайы
тулуйбаттар.

- 13 Ыраахтаағы кырдыгы истиэн баҕарар,
онон көнө дьону сөбүлүүр.
- 14 Уордайбыт ыраахтаағы өлөртөрүөн да сөп,
ол эрээри муударай киһи кинини
уоскутуоҕа.
- 15 Ыраахтаағы үөрбүт хараҕа олоҕу
эрэннэрэр;
кини үтүө сыһыана сааскы быйаннаах
ардах кэриэтэ.
- 16 Кыһыл көмүһү мунньоохтааҕар билиини
муспут ордук;
үрүн көмүһү көрдүөхтээбэр
өйдөөх буоларга дьулуспут ордук.
- 17 Үтүө киһи кири-дъайы тумнан барар;
ким суолун-иһин харыстанар,
ол өлөртөн быһанар.
- 18 Үрдүктүк санаммыт үгдэрийэр,
үтүөмсүк бүдүрүйэр.
- 19 Баламаттары кытта былдьаммыт баайы
үллэстиэхтээбэр,

дъадангылары кытта көрсүөтүк олорбут
ордук.

- 20 Үөрэнэр үөрэххин болбой* – ситиһиилээх
буолуон;
АЙЫЫ ТОЙОНҢО эрэн – дьоллоох
буолуон.
- 21 Ким муударай сүрэхтээх, ол үтүө өйдөөх
дэтиэбэ,
ким эйэбэс тыллаах, ол итэбэтиэбэ.
- 22 Өйдөөх киһиэхэ өйө – өлбөт мэнэ уута,
оттон ньудьу-балай накаастабыла – кини
акаарыта.
- 23 Оттомноох киһи тыла-өһө ыйааһыннаах,
онон кини этэрэ итэбэтиилээх.
- 24 Үтүө тыл мүөт кэриэтэ:
дууһабын үөрдэр, эккин-хаангын
үтүөрдэр.
- 25 Сорох суол, көрдөххө, көнө курдук
эрээри,
тиһэбэр өлүүгэ тиэрдэр.

---

* 16:20 *Үөрэнэр үөрэххин болбой – Эбэтэр, Онгорор дьыалабын өйдөөхтүк онор.*

- 26 Үлэһит айаһар сыралаһар,
аччыктыыр кыһалға кинини кыһайар.
- 27 Куһаһан куһаһанга тиллэр,
айаһын атыа кэрэх – уотунан тибэр.
- 28 Уодаһыннаах киһи дьону охсуһуннараар,
хобуоччу эмиэ доһордуулары
өстөһүһннэрэр.
- 29 Хара санаалаахтар дьону сатарыталлар,
хараһа-халтараан суолга анһаллар.
- 30 Оһуруктаары оностооччу хараһын быһыччы
көрөр,
куһаһанга сананааччы уоһун
хаанһатар.
- 31 Маһан баттах – килбиәннээх мәнһиэс,
дьоһуннаах олох түмүгэ.
- 32 Тулуурдаах киһи бухатырдааһар ордук,
ким бэйэтин кыатанар, ол куораты ылар
сэриһиттээһэр күүстээх.
- 33 Түөрэх кэбиһэллэр эрээри,
барытын АЙЫЫ ТОЙОН быһаарар.

- 17** ¹ Иирээннээх дьиэбэ малааһынных
кэриэтэ
иллээх дьиэбэ хаппыт килиэп хабын сии
олорбут ордук.
- ² Өйдөөх кулут тойонун улдыаа уолун
салайыаба,
ини-биилэр үптэрин үллэстиэбэ.
- ³ Үрүң көмүһү – тиигэл, кыһыл көмүһү –
кыһа,
оттон киһи сүрэбин АЙЫЫ ТОЙОН
тургутар.
- ⁴ Хара санаалаах хобу-сиби иһиллиир,
сымыйаччы обуруктаах тылы-өһү сэргиир.
- ⁵ Ким дыдангыны үөбэр, ол кинини Айбыты
үөбэр;
ким куһаңтан үөрэр, ол иэстэбилтэн
куотуо суоҕа.
- ⁶ Кырдыаҕастар сиэннэринэн,
уолаттар аҕаларынан киэн тутталлар.
- ⁷ Акаары дьоһумсуйан сангарара,

ытык киһи сымыйалыыра – барыта
олуона.

- 8 Бэрик биэрээччи харабар бэлэбэ аптаах таас
кэриэтэ:
хайа да диэки хайыһыннардын, барыта
табыллар.
- 9 Ким тапталга дьулуһар, ол хоргуппутун
умнар,
ким хоһох хостоһор, ол доһоруттан
матар.
- 10 Өйдөөбү биирдэ сэмэлиэн кэрэх –
көһнөрүнүө,
оттон акаарыны сүүстэ да таһыйан
өйдөппөккүн.
- 11 Хара санаалаах хабырыйсар эрэ бағалаах,
онон киниэхэ хабыр утарсааччы
ытыллыаға.
- 12 Оройунан оонньообут хон мэйиини
көрсүөхтээбэр,
оһолоруттан маппыт тыһы эһэни көрсүбүт
ордук.
- 13 Утүөнү мөкүнэн төлүүр киһи дьиэтиттэн
куһаған араған биэриэ суоға.

- 14 Иирээн быһыт тоҕо барарын кэриэтэ,
онон кыыһырсыыны сангатына саба
баттаа.
- 15 Хара дьайдааҕы быыһаан ылыы, буруйа
суоҕу буруйдааһын –
хайата да АЙЫЫ ТОЙОН хараҕар сидьин
быһыы.
- 16 Акаары, харчыланан да, абыраммат:
кени муудараска уһулар өйө суох.
- 17 Доҕорун эйигин мэлдьи таптыыр,
сурдун эмиэ ыарахан кэмгэр
кыһалҕаһын үллэстэр.
- 18 Акаары илиитин биэрэ охсорго тиэтэйэр,
атыттар иэстэрин төлүөх буолан
эрэннэрэр.
- 19 Ким аныыны таптыыр, ол араллааны
таптыыр;
ким үрдүктүк туттар, ол охторун
онгостор*.

---

* 17:19 *Ким аныыны таптыыр, ол араллааны таптыыр; ким үрдүктүк туттар, ол охторун онгостор – Эбэтэр, Ким араллааны таптыыр, ол аныыны таптыыр; ким олбуорун үрдүк гына туттар, ол охторун онгостор.*

- 20 Уодаһыннаах киһи үтүөнү көрүү суоҕа,
албын-түөкэй эмиэ иэдээнгэ түбэһиэҕэ.
- 21 Акаарыны төрөппүт – кыһалҕаны
төрөппүт:
акаары аҕата үөрүүнү билбэт.
- 22 Сүрэх үөрүүтэ эмтиир,
санаа түһүүтэ кэрбиир.
- 23 Куһаҕан киһи көнө дьүүлү токурутаары
хоонньуттан бэриги таһаарар.
- 24 Өйдөөх хараҕа – муударас үөрэҕэр,
акаары хараҕа – сир түөрт өттүгэр.
- 25 Акаары уолтан аҕата абарар,
ийэтэ ыар санааҕа ылларар.
- 26 Буруйа суоҕу төлөтүү, көнө киһини
кырдыгын иһин сынньыы –
барыта сиэргэ баппат түктэри быһыы.
- 27 Билиилээх киһи тылыгар-өһүгэр
сэрэхтээх;
ким өйдөөх, ол киэн көбүстээх.
- 28 Акаары да, саңарбатаҕына, муударай курдук
көстүөҕэ,

айағын аппатағына, өйдөөх киһи
дэтиэбэ.

18 ¹Дьонтон туора туттааччы бэйэтэ
билэринэн сылдьар,
сиэрдээх сүбэни-аманы иһиттэбинэ,
үөхсэр.

² Акаары уһуну-киэни толкуйдуу да барбат –
өйдөөбүмсүйэрин эрэ билэр.

³ Сидьин киһи сэнэбилгэ сылдьар,
куһаҕан киһи аата алдьанар.

⁴ Киһи тыла-өһө – чөнгөрө чүөмпэ,
муударас төрдө – сүүрүктээх үрэх.

⁵ Сиэрэ суох быһыы – хара дьайдаагы
быһаан ылыы,
кырдыксыты көнө дьүүлтэн матарыы.

⁶ Хон мэйии иирээни тардар,
хой баһын туойан кырбанар.

⁷ Акаары киһи тылыттан иэдэйэр,
айах мээнэ тыллаһан киирэн биэрэр.

- 8 Хобуоччу тыла-өһө минньигэхэ сүрдээх —
искэр-үөскэр диринник өтөн киирэр.
- 9 Сүрэхэ суох үлэһит да, хорон сиэччи да —
иккиэн ини-биилиилэр.
- 10 АЙЫЫ ТОЙОН аата — халыг хахха, суон
дурда:
кырдыксыт онно хорҕойон
быһаныаҕа.
- 11 Баай киһиэхэ үбэ-аһа — бөҕө кириэппэхэ;
санаатыгар, ол эркинин туох да хотутар
кыаҕа суох.
- 12 Үрдүктүк санаммыт үгдэрийэр,
оттон көрсүө-сэмэй чиэстэнэр.
- 13 Ситэ истибэккэ эрэ хоруйдааһын —
ааргы быһыы, сааттаах суол.
- 14 Күүстээх санаалаах киһи ыарыыны
тулуйар,
оттон кута-сүрэ тостубут хайдах
туруулаһаҕай?
- 15 Ким өйдөөх, ол билиитин ханатар,
ким муударай, ол билиигэ-көрүүгэ
тардыһар.

- 16 Бэлэх-туһах аан аһар —
тойотторго аһардар.
- 17 Суукка бастакынан этинээччи көрдөрүүтэ
өрүү сөптөөх курдук эрээри,
утарсааччыта кэлэн, кини эппитин
тургутан көрөр.
- 18 Түөрэх кэбиһии мөккүөрү быһаарар,
күүстээх утарсааччылары араарар.
- 19 Хомоппут быраатын хатаммыт кириэппэс
кэриэтэ*,
өстөһүү — олбуор аанын олунуу.
- 20 Сангарбытын бэйэҕэр салаллыа,
эппитин бэйэҕэр эргиллиэ.
- 21 Тыл киһини өлөрөр да, өрүһүйэр да
күүстээх;
ким тылга тиһэр, ол элбэххэ эппиэттиир.
- 22 Үчүгэй дьахтары ойох ылбыт киһи күндү
баайдаммыт,
АЙЫЫ ТОЙОН үтүөкэн бэлэҕин ылбыт.

---

* 18:19 *Хомоппут быраатын хатаммыт кириэппэс кэриэтэ* — Былыргы еврей тылынан суруллубут тизекис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 23 Дьадангы ааттанан сангарар —
баай хабыстык хардарар.
- 24 Сорох сымыйанан добор-атас буолан
кубулунар*,
ол эээри ардыгар бырааккынааҕар да
таптыыр добор баар буолар.

19 ¹Акаарытын аанһа буор сымыйаччы
баайдааҕар
инэ-дьанга суох дьадангы быдан ордук.

- 2 Киһи дууһата билиитэ-көрүүтэ суох
иэдэйэр;
ким тиэтэйэр, ол бүдүрүйэр.
- 3 Киһи бэйэтин акаарытыгар суолун сүтэрэн
баран,
АЙЫЫ ТОЙОНҢО абарар.
- 4 Баай-тала атастары ханатар,
оттон дьадангы бэл доборуттан матар.

---

* 18:24 *Сорох сымыйанан добор-атас буолан кубулунар —
Сорох былыргы тылбааска Элбэх атастаах алдьанар,
эбэтэр, Сорох добордохуу уһаабат.*

- 5 Албын туоһу накаастабылтан куотуо
суоҕа,
сымыйаны этээччи быыһаныа
суоҕа.
- 6 Биллиилээх дьонно үгүстэр бэрт
буолаллар,
бойом илиилээххэ ким барыта доҕор.
- 7 Дьадангыттан аймахтара кытта дьалты
тутталлар,
эгэ доҕотторо тэйбэттэрэ кэлиэ дуо!
Эккирэтэ сылдьан кэпсэтэ сатыыр да,
кинини ким да сэнгээрбэт*.
- 8 Ким бэйэтигэр үчүгэйи баҕарар, ол
муудараска дьулуһар,
ким өйдөөн-төйдөөн сылдьар, ол үтүөнү
булар.
- 9 Албын туоһу накаастабылтан куотуо
суоҕа,
сымыйаччы өлүөҕэ.
- 10 Акаары баайдык-талымнык олороро –
сүөргү суол,

---

* 19:7 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

оннооѳор өссө сүөргү – кулут тойотторго
бас-көс буолара.

- 11 Үтүө өйдөөх киһи киэн көбүстээх;
атаѳастабылы бырастыгы гыныы –
дьоһуннаах быһыы.
- 12 Ыраахтааѳы уордайара хахай хаһырарыгар
тэннээх,
оттон кини үтүө сыһыана окко түспүт
сиик кэриэтэ.
- 13 Акаары уол – аѳатын мунга-таҥа;
тыллаах дьахтар – астыбат ардах.
- 14 Дьизэ-уот, баай-дуол төрөппүттэртэн
тиксэр,
оттон өйдөөх ойох – АЙЫЫ ТОЙОН
бэлэѳэ.
- 15 Күөх көппө утуйарын таптыыр,
көрүннүк үлэһит аччыктыыр.
- 16 Кэс тылы тутуһааччы үйэтин монгуоѳа,
оттон суолун-иһин болѳойбот киһи
өлүөѳэ.
- 17 Дьадангыга бэрсинг – АЙЫЫ ТОЙОНҦО
иэстиэнг:

үтүөбүн Кини толору төлүөбэ.

- 18 Эрэл баарын тухары уолгун уостуганныы
сырыт,
сэрэн, аны оѳоѳун мүччү тутайаѳын.
- 19 Бардам киһи буруйга-сэмэбэ тардылыннын,
быһаан ылыан – батааска биэриэн*.
- 20 Сүбэни-аманы иһит, сэмэни-сунханы
ылын,
оччоѳо кэлин бэйэн муударай буолуон.
- 21 Сүрэх баѳата баһаам да,
АЙЫЫ ТОЙОН быһаарбыта эрэ
туолуоѳа.
- 22 Киһи биир бастын өрүтэ – бэриниилээх
буолуу**;
сымыйаччы буолуох кэриэтин быста
дыдайбыт ордук.
- 23 Киһи АЙЫЫ ТОЙОНҦО ытыктабылынан
тыыннаах сылдыар,

---

* 19:19 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

** 19:22 *Киһи биир бастын өрүтэ – бэриниилээх буолуу – Эбэтэр, Инсэ буолуу – сааттаах суол.*

- онон утуйарыгар холкутук утуйар;
киниэхэ туох да куһаҕан буолуо
суоҕа.
- 24 Сүрэҕэ суох, илиитин астаах иһиккэ уган
баран,
айаҕар кыайан тиэрпэт.
- 25 Кэрээнэ суоҕу кэһэттэххинэ, кэнэн дьон
өйдөнүөҕэ;
өйдөөҕү сэмэлээтэххинэ, тута
көन्नөрүнүөҕэ.
- 26 Аҕатыгар илиитин көтөбөр, ийэтин
дьиэтиттэн холдьоҕор киһи
аата-суола алдьаныаҕа, сир-буор
сирэйдэниэҕэ.
- 27 Уолум, дьонун үөрэтэрин
дылайбатаххына,
үтүө сүбэтэ-амата суох дэнг үктээн
биэриэн.
- 28 Көлдүн туоһу көнө дьүүлү холуннарар,
куһаҕан киһи буруйу онорон дуоһуйар.
- 29 Итэҕэли күлээччи дьүүллэниэҕэ,
акаары эмиэ иэнэ аһыйаҕа.

- 20** ¹Аһы уу араллааннаах, уохтаах утах
охсуһуулаах;
арыгыны батыһыы – ааргы быһыы.
- ² Кыһырбыт ыраахтаағы уордайбыт хахайга
холоонноох:
кинини кыйахыыр киһи өлөрүн онгостор.
- ³ Иирээнтэн тэйэн биэри – дьонуннаах
быһыы;
акаары эрэ барыта ыгым.
- ⁴ Сүрэҕэ суох сирин кэмигэр хоруппат,
онон хомуур саҕана быйангы ылбат.
- ⁵ Киһи санаата-оноото дирин уу кэриэтэ,
ол эрэри өйдөөх ону баһан кэбиһиэҕэ.
- ⁶ Бэриниилээхпин дэнээччи элбэх эрэри,
дьинг эрэбил киһини булан ылын дуо?
- ⁷ Үтүө киһи омнуота суох олохтоох.
Дьоллоох да буоллахтара кини оҕолоро!
- ⁸ Ыраахтаағы дьүүлүүр бүрүстүөлүгэр олоруо
эрэ кэрэх,

аньыны-буруйу курдары көрүөбэ.

- 9 Ким баарый «мин ыраас сүрэхтээхпин,
аньыбыттан-харабыттан ырааһырбытым»
диир кыхахтаах?
- 10 Сыһа көрдөрөр ыһааһын, сымыйа
киирэ –
АЙЫ ТОЙОН хараһар түктэри.
- 11 Бэл оһону, дьарыгыттан көрөн,
төһө ырааһын, көнөтүн билиэххэ сөп.
- 12 Истэр кулгаахпытын, көрөр
харахпытын –
хайатын да АЙЫ ТОЙОН айбыта.
- 13 Уһуннук утуйуон – хоргуйуон;
утуйар уугун умнуон – айаххын
булунуон.
- 14 Атыһаһааччы түһэрсэ туран: «Куһаһан,
куһаһан», – диир эрээри,
тэйэ түстэ да, киһиргэммитинэн барар.
- 15 Күн сиригэр көмүс да, күндү таас
да элбэх,
ол эрээри көрсүө тыл туохтааһар
да ордук.

- 16 Атын киһи туһугар илии охсустаххына,
сонгун устуохтара*,
туора киһи иэһин төлүөх буоллаххына,
солуок тутуохтара.
- 17 Албыннаан булуммут килиэбинг амтаннаах
буолуо эрээри,
айаххар киирдэбинэ, кумахха кубулуйуо.
- 18 Ким сүбэлэхэр, ол ситиһиилэнэр;
үчүгэйдик дьүүллэхэн эрэ баран,
сэриилэс.
- 19 Хобу-сиби таһааччы кистэлэни ыһар-тоһор,
онон аһаҕас айахтыын бодоруһума.
- 20 Ийэлээх аҕатын кырыыр киһи уота
им балай хараҕаҕа умуллуоҕа.
- 21 Тиэтэлинэн туура тутуллубут нэһилиэстибэ
тиһэбэр тугу да туһалыа суоҕа.
- 22 «Атаҕастаабыттарын иэстэһиллиэ!» — диэмэ;
АЙЫЫ ТОЙОНҔО эрэн, Кини эйигин
көмүскүөбэ.

---

* 20:16 Иэстээх киһи иэһин-күүһүн тугунан да төлүүр кыаҕа суох буоллаҕына, таннар танаһын кытта тутан ылаллара.

- 23 Сымыйа киирэ – АЙЫЫ ТОЙОН хараҕар
сидьин суол,
сыһа көрдөрөр ыйааһын – эмиэ
түктэри.
- 24 Хардыыгын АЙЫЫ ТОЙОН салайар;
ханнык суолунан барыахтааххын бэйэн
хантан билиэний?
- 25 Танараҕа андаҕайарга, биитэр толкуйа суох
эрэннэрэргэ тиэтэйэр киһи
кэнтиккэ киирэн биэрэр.
- 26 Муударай ыраахтааҕы буруйдаахтары булан
ылыаҕа,
кэлиигэ угаттаан соҕоонунан үлтү
сынныаҕа.
- 27 Киһи сүрэ – Айыы Тойон уота –
сүрэҕи-быары сырдатан көрөр.
- 28 Төһөнөн ыраахтааҕы кырдыгы көрөр, көнө,
сиэрдээх да,
соччонон киһи былааһа туругура
туруоҕа.
- 29 Эдэр киһи күүһүнэн-уоһунан киэн туттар,
оттон кырдыаҕаһы маһан баттаҕа
киэргэтэр.

- 30 Кырбаммыт кириттэн-дъайыттан
ырааһырар,
охсуллубут омсотуттан босхолонор.

21 ¹Ыраахтаабы сүрэбэ АЙЫЫ ТОЙОН
илиитигэр уу сүүрүгүн кэриэтэ:
АЙЫЫ ТОЙОН кинини хайа бабарар
диэки хайыһыннарыаба.

- ² Санааһар, көнө суолунан иһэбин эрэри,
сүрэххин АЙЫЫ ТОЙОН тургутан
көрөр.
- ³ АЙЫЫ ТОЙОН сиэрдээх быһыыны, көнө
дүүүлү
хайа да сиэртибэтээбэр сөбүлээн ылынар.
- ⁴ Сиэрэ суох бэрдимсийии, бэйэни үрдүктүк
сананыы —
нэгэй дьон кэмэлдытэ; ити барыта
аньыы.
- ⁵ Киһи сыралаһан байар-тайар;
ким тиэтэйэр, ол дьадайар.
- ⁶ Сымыйаны этэн байарга дьулуһар киһи

тыалы-кууһу эскирэтэр, өлөр суолун
онгостор.

- 7 Куһаҕаны онгорооччу буруйа-аньыта
бэйэтигэр түһүөҕэ —
көнө суолтан туораабыта кэнчиэлээх
буолуоҕа.
- 8 Түөкэй суола эрийэ-буруйа барар,
оттон ыраас дууһалаах көнө суолу
тутуһар.
- 9 Киннээх дьахтардыын биир дьиэҕэ олоруох
кэриэтэ
хоспох муннугар соҕотоһун олорбут
ордук.
- 10 Куһаҕан киһи куһаҕанга баһарар,
онон доһорун да харыстыы барыа суоҕа.
- 11 Кэрээнэ суоҕу кэһэттэххинэ, кэнэннэр
өйдөнүөхтэрэ;
муударайы үөрэттэххинэ, билиитэ-көрүүтэ
эбии кэнгиэҕэ.
- 12 Кырдыктаах Тангара хара санаалаахтар
дьиэлэрин кэтээн көрөр,
онон кинилэри бүтэһиктээхтик
самнарыаҕа.

- 13 Дьадангы ытырын истимээри, кулгаабын
саба туттар киһи
кэлин бэйэтэ ытыа да, кинини ким да
истиэ суоҕа.
- 14 Кистэлэн бэлэх кыһырбыты сымнатар,
куду анныллыбыт бэрик уордайбыты
уҕарытар.
- 15 Көнө дьүүл кыайдабына, кырдыксыт үөрэр,
куһаҕан киһи дыксинэр.
- 16 Муударас суолуттан туорааччы
өлбүттэр ортолоругар олохсуйуоҕа.
- 17 Көрү-нары сырсааччы дьадайыаҕа,
арыгыны батыһааччы, күндү аһылыгы
аһааччы байыа суоҕа.
- 18 Көнө туһугар көлдүнү,
кырдыксыт туһугар албынныты толук
биэриэхтэрэ.
- 19 Куһаҕан майгылаах, киннээх дьахтары
кытта бииргэ олоруохтааҕар
кумах куйаарга соҕотобун олорбут ордук.
- 20 Муударай киһи дьиэтэ-уота барҕа
баайдаах,

оттон акаары булбутун барытын ыһан-
тоҕон кэбиһэр.

- 21 Көнө сүрэхтээх, үтүө санаалаах киһи уһун
олоҕу олоруоҕа,
көрдөөбүт кырдыгыҥ булуоҕа; кини
үрдүк аата уһуоҕа.
- 22 Муударай киһи бухатыырдар куораттарын
бас бэриннэриэҕэ,
эрэммит кириэппэстэрин үрэйиэҕэ.
- 23 Ким тылын кыатанар,
ол алдьархайтан харыстанар.
- 24 Баламат быһыылаах бэрдимсик — оннугу
кэрээниттэн тахсыбыт дииллэр —
харса-хабыра суох, туохтан да толлон-
торуттан турбат.
- 25 Үлэлиэн баҕарбат күөх көппө аска ымсыыра
сытан
сутаан өлүөҕэ.
- 26 Кини уһун күнү быһа инсэ кэбистэрэр,
оттон үтүө киһи дьонугар-сэргэтигэр
кэччэйбэккэ бэрсэр.
- 27 Сидьиннэр биэрэр сиэртибэлиин
сидьиннэр,

оннооѳор өссө куһаѳан – кэтэх санаалаах
бэриллэр сиртибэ.

- 28 Албын туоһу өлүөбэ,
оттон болѳомтолоох туоһу түмүк тылы
этиэбэ.
- 29 Куһаѳан киһи көрдөххө эрэ хорсун курдук,
оттон үтүө киһи көнө суолу бигэтик
тутуһар.
- 30 Хайдахтаах да улуу муударас, өркөн өй,
өйдөөх сүбэ-ама
АЙЫЫ ТОЙОНУ утарар күүһэ суох.
- 31 Кыргыһыга киирээри, аттарын
бэлэмнииллэр,
ол эрээри кыайыны АЙЫЫ ТОЙОН
бэлэхтиир.

22 ¹Үтүө аат-суол үлүскэн үптээѳэр ордук,
дьон-сэргэ ытыктабыла көмүстээѳэр
күндү.

- ² Баай уонна дьадангы биир майгыннаһар
өрүттээхтэр:

хайаларын да АЙЫЫ ТОЙОН айбыта.

- 3   Өйдөөх киһи алдьархай ааннаан эрэрин
      көрдөбүнэ, саһар,
      оттон кэнэн – иннин хоту баран киирэн
      биэрэр.
- 4   АЙЫЫ ТОЙОНУ ытыктыыр көрсүө-сэмэй
      дьонго
      баай-дуол, үтүө аат-суол уонна уһун олох
      тосхойуо.
- 5   Сымыйаччы суола-иһэ барыта – эрбэһин
      икки угаайы икки,
      олобун күндүргэтэр киһи оннук суолунан
      барыа суоҕа.
- 6   Уол оҕону айанын аартыгар такайдаһха,
      сорсуйан да баран, ол суолуттан туоруо
      суоҕа.
- 7   Баай дьадангыга тойон,
      иэстээх иэс биэрээччигэ кулут.
- 8   Сиэрэ суох быһыыланааччы иэдээнгэ
      түбэһиэбэ,
      көнүл күөдүлгэхтээбитэ уурайыаҕа.
- 9   Аччыктаабыты аһатар амарах киһи

Айыы Тангара алгыһын ылыаҕа.

- 10 Кэрээнэ суоҕу үүрэн кэбис, оччоҕо иирээн
намырыа,
үөхсүү-этиһии уурайыа.
- 11 Ыраас сүрэхтээх, үтүө тыллаах-өстөөх
киһини
ыраахтааҕы доҕор онгостуоҕа.
- 12 АЙЫЫ ТОЙОН кырдыгы кыраҕытык
маныыр,
удаһыннаахтар албын тылларын
саралыыр.
- 13 Сүрэҕэ суох этэр: «Таһырдыа хахай сылдьар!
Таҕыстым да, миигин тырыта тыытар!»
- 14 Содур дыахтар тыла-өһө – чөҥөрө чүөмпэ,
онно АЙЫЫ ТОЙОН уордайбыт киһитэ
түһүөҕэ.
- 15 Уол оҕо сүрэҕэр уйаламмыт акаары санааны
чыпчаххай тоҕо тэбээн таһаарыаҕа.
- 16 Барыһылар туһугар дыадангылары
атаҕастыыр,
баайдарга бэрик биэрэр киһи быста
дыадайыаҕа.

Отут муударай этии

- 17 Аны билигин кулгааххын чөрбөтөн
муударай өйдөөхтөр тылларын иһит,
эйиэхэ үөрэтэрбин болҕойуоххунан
болҕой.
- 18 Бу тыллары сүрэххэр сөнгөрөн сылдыарын
бэйэҕэр үөрүүлээх буолуоҕа,
онон, кимниин да буоллун, үллэстэргэ
өрүү бэлэм сырыт.
- 19 АЙЫ ТОЙОНҔО бигэ эрэллээх буоларын
туһугар,
бу бүгүн эйигин үөрэтэн эрэбин.
- 20 Мин эйиэхэ отут этиини суруйдум,
онон мантан үтүө сүбэни, бигэ билиини
сомсонгун
- 21 эн дын кырдык тылыгар үөрэниэн,
эйигин үөрэттэрэ ыппыт дьонгор үтүө
хоруйдаах эргиллэр кыахтаныан.

– 1 –

- 22 Кыра-хара эрэ диэн дьаданыны халаама,
куорат олбуорун айаҕар* тулар
кыһалҕалааҕы атаҕастаама:

---

* 22:22 Куорат олбуорун айаҕа дьон-сэргэ саамай тоҕуоруһар сирэ этэ. Онно норуот аҕа баһылыктара кэлэн дьыаланы-куолуну быһаараллара, дьону сууттууллара, дуоҕабар түһэрсэллэрэ.

- 23 АЙЫЫ ТОЙОН, кинилэр мунгатыйалларын
иһиттэбинэ,
былдыан ылбыт буруйгар дууһабын
былдыаҕа.

– 2 –

- 24 Уордааҕы кытта бодоруһума,
ыгымы кытта ыксалаһыма,
25 аны кинилэри үтүктэн дэн үктэниэн,
кэнтиккэ киирэн биэриэн.

– 3 –

- 26 Илии бэрсэргэ тиэтэйимэ,
атын киһи иэһин төлүөх буолан
эрэннэриимэ.
27 Тугунан да төлүүр кыабын суох буоллаҕына,
утуйар тэллэххин кытта туура тутан
ылыахтара.

– 4 –

- 28 Сирин-уотун былыргы быыһын –
өбүгэлэрин быыһаабыттарын –
сыҕарытыма.

– 5 –

- 29 Үлэтин-хамнаһын кыайа тутар мындыр
киһини эн көрбүтүң дуо?
Кини ыраахтааҕыга үлэлиэҕэ –
көннөрү дьонно үлэлиэ суоҕа.

– 6 –

- 23** ¹Тойон остуолугар олорустаххына,
ким аһылыгар ынгырыллыбыккын
өйдөөн олор;
² аһас буоллаххына,
инсэҕин кыатана тутун.
³ Кини минньигэс аһыгар-үөлүгэр
ымсыырыма,
ол барыта эйигин тургутар аһылык
буолуон сөп.

– 7 –

- ⁴ Баайы-таланы сырсыма,
оннук санааҕын букатын хааллар.
⁵ Биирдэ көрбүтүн, үбүн-харчын көстө сүтүө,
көтөр кынат онгостон, кыырт курдук,
кыырай халлаанга көтүө.

– 8 –

- ⁶ Ымсыы киһиэхэ аһаама,
кини амтаннаах аһылыгар баҕарыма.
⁷ Иһигэр эн төһөнү ыйыстыбыккын ааҕа-
суоттуу олоруоҕа, кини оннук киһи.
«Кытаат, аһаа-сиэ, ис», – диэҕэ эрээри,
дың санаата атын буолуоҕа.

- 8 Аһаабыт аһын сыһын өбүйэн
таһаарыабын,
үтүө тылгын-өскүн кураанахха
барыабын.

– 9 –

- 9 Акаарыга тугу да этимэ,
кини эн өйдөөх тылгын-өскүн
хоноруутугар да хонноруо суоҕа.

– 10 –

- 10 Сирин-уотун былыргы быһын
сыҕарытыма,
тулаайахтар сыһыларын былдьаһыма:
11 кинилэр күүстээх Араначчылаахтар –
АЙЫЫ ТОЙОН, кинилэри көмүскээн,
эйигин утары туруоҕа.

– 11 –

- 12 Үөрэнэр үөрэххин болбойон иһит,
өйгүн-санаабын ууран билиигэ-көрүүгэ
дбулус.

– 12 –

- 13 Уолгун дьарыйартан куттаныма –
талабынан таһыллыбытыттан өлүө
суоҕа.
14 Иэнин чыпчаххайдаан биэрдэххинэ,
оҕобун өлүүттэн өрүһүйүөбүн.

– 13 –

- 15 Уолум, эн муударай киһи буоллаххына,
мин сүрэҕим төһөлөөх үөрүүбэй?
16 Эн сизэрдээх тылгын-өскүн иһиттэхпинэ,
мин эйигинэн ис сүрэхпиттэн киэн тутта
саныабым.

– 14 –

- 17 Аһыылаахтарга баҕарыма;
олобун тухары АЙЫЫ ТОЙОНУ
ытыктаа,
18 оччоҕо кэлэр кэскилин киэн,
инникигэ эрэлин бигэ буолуоҕа.

– 15 –

- 19 Уолум, миигин иһит! Муударай буоларга
дбулус,
сөптөөх үтүө суолу тутус.
20 Арыгыһыттардыын алтыһыма,
моҕустардыын булсума.
21 Арыгыһыт, аһас дьон быста
дыдайыахтара,
утуйары үлэлээччилэр нэк
танастаныахтара.

– 16 –

- 22 Аҕан ытык тылын быһа гыныма, кини
эйигин төрөппүтэ;

- ийэжин, төһө да бүдүгүрэ кырдыбытын
иһин, сэнээмэ.
- 23 Туохтааҕар да эн дын кырдыгы буларга
дьулус,
муудараны, үөрэҕи быраҕыма, чэгиэн
өйгүн-санаабын саймаардыма.
- 24 Үтүө киһи аҕата үөрүү үрдүгүн билиэҕэ,
муударай киһи төрөппүтэ оҕотунан киэн
туттуоҕа.
- 25 Онон төрөппүттэрин санааларын
көннүөрт,
ийэжин өрүү үөрдэ-көтүтэ сырыт.

– 17 –

- 26 Уолум эрэ буолларгын, үөрэтэн этэрбин
өйдөөн иһит,
мин суолбуттан хараххын араарыма –
олук үктэһэн ис.
- 27 Содур дыахтар – дирин онкучах,
туора киһи ойоҕо – кыараҕас
холуодьас;
- 28 Киһимсэх дыахтар тоһуурга бүгэн олорор
ороспуой кэриэтэ;
кини аныыны-буруйу онгорор эр дьон
ахсаанын үксэтэр.

– 18 –

- 29 Ким дыэтиттэн энэлгэн, ынчык
иһиллэрий?

- Ким иирсэрий-этиһэрий, ким
суланарый?
Ким туох да төрүөтэ суох сирэйэ-хараҕа
көҕөрөн сылдьарый?
Ким икки хараҕын кып-кыһылынан
дьолточчу көрбүтүй?
- 30 Ити барыта кинилэр, хойукка диэри
арыгылыы олорооччулар,
минньитиллибит арыгыны батыһан
иһээчилэр буолбатах дуо?
- 31 Көрүмэ арыгы хайдах кытаран-наҕаран
турарын,
иһиккэ кутулан күлүмнүү
оонньурун,
куолайгар минньигэс бэйэлээхтик
эйэргээн киирэрин!
- 32 Кэлин кини эйигин эриэн үөннүү
тигиэҕэ,
моҕой кыыллыы ытырыаҕа;
33 оччоҕо хараххын эрдээх дьахталларга
хатыаҕын*,
тосту-туора суолга сананыаҕын.
- 34 Эн киэн байҕал үөһүгэр утуйа сытар,
хараабыл маастатыгар тахсан сытар киһи
курдук буолуоҕун.

---

* 23:33 ...оччоҕо хараххын эрдээх дьахталларга хатыаҕын –
Эбэтэр, оччоҕо энин-эгэлгэ дьиктини-дьиһэни көрүөҕүн.

- 35 «Миигин охсубуттара да, ыалдыбатаҕа, —
диэбин*:
кырбаабыттара да, билбэтэҕим.
утуйан турдум да, Онтон эмиэ
утахтанар арыгыбын көрдөнө
барыаҕым».

– 19 –

- 24** ¹ Куһаҕан дьону ордугурҕаама,
кинилэрдиин бодоруһа сатаама:
² кэрээнэ суохтар күөмчүлүүр эрэ
өйдөөхтөр,
киһини үктэтэр эрэ
мөккүөрдээхтэр.

– 20 –

- ³ Бал дьиэтэ-уота муудараһынан
тутуллар,
мындыр өйүнэн тэриллэр.
⁴ Алаһа дьиэ ис бараанын онгостуу,
ону үтүөкэн бэйэлээх күндү малынан
толоруу сатабылы эрэйэр.

---

* 23:35 ...диэбин... — Бу былыргы гректии тылбааска баар тыл кинигэ еврей тылынан суруллубут дьиннээх тиэкиһигэр суох.

– 21 –

- 5 Ким муударай, ол күүстээх,
ким билиилээх, ол кыахтаах*.
6 Үчүгэйдик ыараннатан көрөн баран
сэриилэс;
сүбэлэхэр киһи ситиһиилэнэр.

– 22 –

- 7 Акаарыга муударас аһара үрдүк,
онон элбэх дьон ортотугар кини тугу да
булан этиэ суоҕа.

– 23 –

- 8 Куһаҕаны онгорорго сананааччыны
удаһыннаах диэн ааттыахтара.
9 Өйө суохтар аныыылаах суолга туруналлар.
Дьону сиилээччини ким барыта абааһы
көрөр.

– 24 –

- 10 Өскөтүн эн кыһалҕалаах күнгэр
мөлтөөн-ахсаан биэрэр буоллаххына,
ол аата дьинг чахчы мөлтөх киһи эбиккин.

---

* 24:5 *Ким муударай, ол күүстээх, ким билиилээх, ол кыахтаах* – Былыргы гректии тылбааска *Муударай киһи буйуннааҕар күүстээх, билиилээх киһи бухатырдааҕар кыахтаах.*

– 25 –

- 11 Буруйа суохтарын үрдүнэн, өлөрө илдьэн
иһэр дьоннорун өрүһүйэн ыл,
өлөргө ууруллубуттартан киэр
хайыһыма.
- 12 Ама: «Суох, ону билбэккэ хаалбыппыт», –
диэн куотунуон дуо?
Оттон киһи сүрэбин-быарын Тургутааччы
билбэт үһү дуо?
Кутун-сүрүн Харабыла барытын
көрөр-билэр –
Кини хас биирдии киһиэхэ тугу
онорбутунан төлүөҕэ.

– 26 –

- 13 Тоойуом, мүөтү сиир буол, мүөт олус үчүгэй,
амтана да минньигэхэ сүрдээх.
- 14 Муударас эмиэ дууһаҕар ол курдук
минньигэс.
Муудараны буллаххына, кэскилинг киэн
буолуоҕа,
инникигэ эрэлинг энчириэ суоҕа.

– 27 –

- 15 Аны хара дьайдаахтары батыһан
көнө дьону халыырга,
кинилэр дьиэлэрин-уоттарын үрэйэргэ
сананаайыккынай!

- 16 Кырдыксыт, сэттэтэ да охтубутун иһин,
туруоҕа,
оттон нэгэйдэри иэдээн имири сотуоҕа.

– 28 –

- 17 Өстөөбүн оҕуттабына, үөрүмэ,
сүһүөбүн сүтэрдэбинэ, өрөгөйдөөмө.
18 АЙЫЫ ТОЙОН эн сэтэрииргин сөбүлүү
көрүү суоҕа,
онон өстөөххүн уодьуганныыр санаата
уларыйыан сөп.

– 29 –

- 19 Хара дьайдаахтарга абарыма,
бардам быһыылаахтарга бабарыма:
20 нэгэй киһи кэскилэ суох —
куһаҕан дьон уота-күөһэ умуллуоҕа.

– 30 –

- 21 Уолум, АЙЫЫ ТОЙОНТОН уонна
ыраахтаабыттан куттан;
өрө турааччылардыын куодарыһыма —
22 кинилэр соһуччу иэдээнгэ
түбэһиэхтэрэ;
Танара уонна ыраахтаабы эйиэхэ тугу
онгоруохтарын эн хантан билэбин?
- 23 Муударай өйдөөхтөр өссө маннык этиилэрэ
бааллар:

- Суукка киһини сирэйиттэн көрөн
дүүллээһин — сиэрэ суох быһыы.
- 24 Буруйдааһы көрөн туран, «сөпкө
гыммыккын» диир судьуйаны
норуоттар кырыахтара, ким барыта абааһы
көрүүбү.
- 25 Оттон буруйу онгорооччулары уодьуганныыр
судьуйа дьоллоох —
кини бар дьон алгыһын ылыаба.
- 26 Киһи киһиэхэ истинг эппиэтэ —
кини дьин доҕордуу сыһыанын бэлиэтэ.
- 27 Бастаан тиэргэнгин көрүн,
сиргин-уоккун онорун,
дьэ ол эрэ кэннэ олорор дьиэбин тутун.
- 28 Киһини утары сымыйанан көрдөрүмэ,
кинини хараардан албыны-көлдүнү
сагарыма.
- 29 «Миэхэ хайдах сыһыаннаспытай да,
мин эмиэ киниэхэ оннук сыһыаннаһыам,
тугу онгорбутунан көрөн төлүөм!» —
диэмэ.
- 30 Биирдэ мин биир сүрүбү суох киһи
бааһынатынан,
уһуну-киэни санаабат күөх көппө
бинэгиэрэтин сиринэн ааһан иһэн
көрбүтүм,

- 31 арай сирин барытын эрбэнин саба үүнэн
кэбиспит,
бүтэйэ бүтүннүү сингнэн түспүт.
- 32 Ону көрөн, мин элбэҕи эргитэ
санаабытым,
ол көрбүтүм миэхэ үчүгэй үөрэх
буолбута.
- 33 Кырдык даҕаны, быыкаатык кум гыныан,
нуурайан-нухарыйан ылыан,
начааскыга быар куустан сыта
түһүөҥ да,
- 34 быстарар мунгун-тангын, хаамаайы курдук,
бу тийиэн кэлиэбэ,
хаһаамматах кыһалҕан, халабырдыт
курдук, кыһарыйбытынан барыаҕа.

Солумуон атын бэргэн этиилэрэ

25 ¹ Аны бу Солумуон атын бэргэн этиилэрэ
бааллар,
маны барытын Иудея ыраахтааҕытын
Езекия дьоно хомуйан түмпүттэр.

- ² Танара килбиэннээх быһыыта –
кистэлэнинэн дьайыы,
ыраахтааҕы килбиэннээх быһыыта –
кистэлэни чинчийии.

- 3 ыраахтаағы санаатын ким да ситэн өйдүүр
кыаҕа суох;
кини өйө-санаата мунгурун булларбат:
халлаан куйаарыныы үрдүк, сир
түгэбинии дирин.
- 4 Үрүн көмүстэн уутун араар,
оччоҕо уус киһи онтон бэртээхэй иһити
кутан таһаарыа.
- 5 Сидьин киһини ыраахтаағыттан киэр
утаар,
оччоҕо ыраахтаағы бүрүстүөлэ
кырдыктаағынан аатырыа.
- 6 Ыраахтаағы иннигэр туран
улуутумсуйума,
үрдүк сололоохтору кытта сэргэстэһэ
олорума.
- 7 Ким эрэ биллиилээх тийиэн кэллэбинэ,
«Киниэхэ туран биэр» дэтэрдээҕэр,
«Кэлэн манна үөһэ олоҕор» диэн
ыныртарарын эйиэхэ ордук буолуо
суоҕа дуо?

- Эт хараххынан көрбүт да
буоллаххына,
8 үнсэ охсорго тиэтэйимэ;
аны атын туоһу көстөн хаалан алҕаскын
арыйдаҕына,
эн хайдах буолуонуй?

- 9 Утарсааччыгын кытта бэйэн
дыалафын-куолугун быһаарыс,
атын киһи кистэлэнгин аһан
биэримэ.
- 10 Аны ордук-хоһу тылласпыккын истэн
эйигин хомуруйдактарына,
ол саатыттан ханна
куотуонгуй?
- 11 Кэмигэр этиллибит сиэрдээх тыл
үрүн көмүс иигэ кэтэрдиллибит кыһыл
көмүс онгоһук кэриэтэ.
- 12 Болҕомтолоох киһи истэригэр муударай
сэмэ
кыһыл көмүс биһилэххэ, биитэр ыраас
үрүг көмүстэн кутуллубут симэххэ
холоонноох.
- 13 Эрэбил киһитин сорука ыппыт
тойон,
хомуур үлэтин үгэнигэр сөрүүн ууну
испиттии, бөбөхсүйэр;
үлэһитэ кини өйүн-санаатын ол курдук
көннүөрдэр.
- 14 Кураанаҕы эрэннэрэр куба-лахсыыр
тыллаах киһи
тыалыран-тыалыран баран түспэккэ
аһан хаалар хара былыт
кэриэтэ.

- 15 Улуу тулуур тойону булгурутар,
сымнаҕас тыл уңуоҕу тоһутар.
- 16 Мүөтү буллаххына, ону дуоһуйа сизэ,
ол эрэри сэрэн, аны сүрэххэр түһүө.
- 17 Доҕорун дьиэтигэр сыбыытаама:
хал гыннаххына, эйигин абааһы көрүө.
- 18 Балын киһини утары сымыйа көрдөрүүнү
биэрбит буоллаххына,
ол аата кинини үнгүүнэн өтөрү түспүккүн,
болотунан аспыккын, сытыы
оноҕоһунан ыппыккын.
- 19 Алдьаммыт тиис үчүгэйдик ыстыа,
доҕолон атах түргэнник
хаамы дуо?
Кыһалҕалаах күнгэр саарбах киһиэхэ
эрэнимэ.
- 20 Нар кутурҕаннаахха үөрүүлээх ырыаны
ыллааһын
тымныы күн киниттэн таһаһын устан
ылбыкка,
биитэр бааһыгар* уксууһу куппукка
тэннээх.

---

* 25:20 *Бааһыгар* – Бу тыл былыргы гректии тылбаастан ылылынна. Былыргы еврейдии тиэкискэ *суодаҕа*.

- 21 Өстөөгүн аччык буоллабына аһат,
утаппыт буоллабына утабын ханнар;
22 инньэ гынан, кыбыһыннаран, эн кини
баһыгар итии чогу тарыйыан.
Киниэхэ онорбут үтүөгүн эйиэхэ АЙЫЫ
ТОЙОН төлүөгэ.
- 23 Хотугу тыал ардабы аҕалар,
хобуоччу киһи дыону кыһырдар.
- 24 Киннээх дыахтардыын биир дыиэгэ олоруох
кэриэтэ
хоспох муннугар соҕотогун олорбут ордук.
- 25 Браах дойдуттан үтүө сурабы тутуу
утата сылдьан сөрүүн ууну уймахтаабыкка
холоонноох.
- 26 Куһаҕан сабыдыалга киирэн биэрбит үтүө
киһи
илдьи тэпсиллибит дыүүктэгэ, биитэр
сытыйбыт-ымыйбыт холуодьаска
холоонноох.
- 27 Аһара элбэх мөтү сиир,
биитэр өрүү хайҕалы кэтэхэр куһаҕан*.

---

* 25:27 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 28 Кыыһырбытын кыатамнат кингнээх киһи
эркинэ сингнэн түспүт куорат кэриэтэ.

26 ¹Сай ортото хаар түһэрэ, хомуур үгэнигэр
ардах кэлэрэ куһаҕанын курдук,
акаарыны арбааһын эмиэ сизэрэ суох
быһыы.

- 2 Барабыай көтөн баран хааларыныы,
харангаччы харах далыттан
сүтэринии,
олоҕо суох кырыыс туолбат.
- 3 Ат кымныыланар, өсүөл үүннэниллэр,
оттон акаары таһыллар.
- 4 Акаары киһи ааргы ыйытытыгар
эппиэттиэн —
бэйэн киниэхэ тэнгэһиэн.
- 5 Эн киниэхэ, халы мааргытык ыйыппытын
өйдүүрүн курдук, хардар,
инньэ гымматаххына, өйдөөхпүн дэниэбэ.
- 6 Акаарыны сорукка ыппыт киһи атаҕын
быстыбытын тэнэ —
сору булунан ылбыт.

- 7 Доџолон ыраах кыайан хаампатын
курдук,
акаары эмиэ ох тылы кыайан таба
туттубат.
- 8 Акаарыны арбыыр киһи, айатын иитэн
баран,
элбэрээгин хам баайан кэбиспит булчукка
холоонноох.
- 9 Ох тылы туттарга холоноор хон мэйии
илиитигэр киирбит хатыыны таһаара
сатыыр итириккэ холоонноох.
- 10 Хас ааргыны, ааһан иһээччини барытын
үлэѳэ ылааччы,
дьону, ким да буоллун, ох саанан
ытыалааччыга холоонноох*.
- 11 Ыт кулгуйбут сиригэр төннөн кэлэрин
курдук,
акаары онгорбут алѳаһын хатылыы турар.
- 12 Муударайбын дэнэр киһини көрбүтүң дуо?
Киниэхэ эрэниэхтээѳэр акаарыга эрэммит
ордук.

---

* 26:10 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 13 Сүрэгэ суох үлэлии барымаары этэр:
«Суолга хахай турар! Уулуссаҕа хахай
сылдьар!»
- 14 Аан иэччэҕэр эргийэринии,
күөх көппө эмиэ оронугар сытан унга-
хангас эргийэр.
- 15 Сүрэгэ суох, илиитин астаах иһиккэ уган
баран,
айаҕар тиэрдэрин ыарыҕатар.
- 16 Сүрэгэ суох акаарыбын дэниэ суоҕа —
үтүө тыллаах-өстөөх сэттэ муударайдааҕар
да өйдөөхпүн дэниэҕэ.
- 17 Атын дьон иирээнигэр кыттыһы
аһан иһэр ыты кулгааҕыттан
харбаабыкка тэннээх.
- 18 Иирбитэ буолан кубулунар киһи
дьону уоттаах оноҕоһунан ытыалаан
өлөртүү сыһарын курдук,
- 19 сорох-сорохтор доҕотторун албыннаан
баран,
оонньоон эппитим диэн куотуналлар.
- 20 Хардаҕаһа бүппүт оһох умуллан
хааларыныы,

хобуоччу суох буоллабына, иирээн эмиэ
намырыыр.

- 21 Чох – ититэргэ, мас – уматарга,
оттон хобуоччу – иирээни тардарга.
- 22 Хобуоччу тыла-өһө минньигэхэ
сүрдээх –
искэр-үөскэр диринник өтөн киирэр.
- 23 Абааһы көрөрүн кистэнэн амаҕаччылаан
кэпсэтээччи
көмүс дуйдаах туой боччук кэриэтэ.
- 24 Уодаһыннаах утарынан бэрт буолуо гынан
баран,
оҕуруктуурун толкуйдуу олоруоҕа.
- 25 Төһө да тылын-өһүн минньиттин, кинини
итэҕэйимэ –
иһигэр сэттэ сидьин санаалаах
буолуоҕа.
- 26 Сирэйгэр бэрт эрэри, иһигэр эйигин
абааһы көрөр киһи
өһүөннээх санаатын улахан мунньахха
биллэриэҕэ.
- 27 Киһи суолугар иин хаһааччы бэйэтэ иингэ
түһүөҕэ,

дьонго тааһы үнкүрүтээччи бэйэтэ тааска
баттатаҕа.

- 28 Түөкэй киһи үктэтэр дьонун абааһы көрөр,
нылан эмиэ охторгун онорор.

27 ¹Сарсынны күнүгүнэн киһиргэнимэ,
сарсын эйигин туох күүтэрин эн
билбэккин.

- 2 Бэйэбин хайҕаныма — атыттар
хайҕаатыннар,
үтүөбүн кэпсэнимэ — атыттар
кэпсээтиннэр.
- 3 Сымара таас ыарахан, кумах эмиэ чэпчэки­тэ
суох,
ол эрэри акаары эрэйдиирэ туохтан да
ыарахан.
- 4 Уордаах киһи дьулаан, киннээх киһи
суостаах,
ол эрэри күнүүһүт барыларыттан
кутталлаах.
- 5 Алҕаһаабыты аһаҕастык көннөрөр ордук,

санарбатаххына, аахайбат дии саныаҕа.

- 6 Таптыыр киһи сэмэлиирдиин истинг,
абааһы көрөөччү ууруурдуун албын.
- 7 Тот киһи мүөтү да тэпсэр,
оттон аччык аһыны да
минньигэһиргэтэр.
- 8 Төрөөбүт сириттэн-уотуттан тэлэһийэн
сылдьар киһи
уйатын быраҕан барбыт көтөр кэриэтэ.
- 9 Үчүгэй сыттаах күндү арыы дууһаҕын
дуоһутар,
истинг доҕорун үтүө сүбэтэ сүрэххин
үөрдэр*.
- 10 Доҕотторгун, аҕан доҕорун быраҕыма,
кыһалҕалаах күнгэр аймахтаргар
барыма,
ыраах баар аймаххынааҕар чугас
олорор ыалын эйиэхэ ордук
көмөлөһүөҕэ.
- 11 Уолум, муударай киһи буолан сүрэхпин үөрт,

---

* 27:9 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

оччоџо миигин атаџастааччыларга мин
хардарар кыахтаным.

- 12 Өйдөөх киһи алдьархай ааннаан эрэрин
көрдөбүнэ, саһар,
оттон кэнэн иннин хоту баран киирэн
биэрэр.
- 13 Атын киһи туһугар илии охсустаххына,
сонгун устуохтара,
туора киһи туһугар тылгын биэрдэххинэ,
солуок тутуохтара.
- 14 Тын эрдэ туран ыалын алџаан
уһугуннарааччыны
хара сарсыардаттан кыраабыкка
холуйуохтара.
- 15 Тыллаах дьахтар астыбат ардах
кэриэтэ —
начааскыга да намыраан ылбат.
- 16 Хайдах гынан кинини
тохтотуонгуй?
Эн тыалы-кууһу тохтотор, мас арыытын
ытыскаар ыбылы тутар кыахтааххын
дуо?*

---

* 27:16 Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу
кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 17 Тимири тимир сытыылыыр,
киһини киһи үөрэтэр.
- 18 Астаах маһын көрөр-харайар киһи маһын
аһыттан амсайыаҕа,
тойонун харыстыыр киһи ытыктабылга
сылдыаҕа.
- 19 Ууга төгкөйөн, киһи дьүһүнүн көрүнэр,
оттон сүрэжин болҕойон, ис дыингин
билинэр.
- 20 Анараа дойду кудуга хаһан да туолбатын
курдук,
киһи хараҕа эмиэ туохха да туолбат.
- 21 Үрүн көмүһү – тиигэл, кыһыл көмүһү –
кыһа,
оттон киһини хайҕал тургутар.
- 22 Акаарыны төһө да кэлиигэ уган бурдугу
кытта бииргэ мэлий –
акаарыта араҕыа суоҕа.
- 23 Сүөһүгүн-аскын үчүгэйдик көр,
барааннарын үөрүн кыһаллан манаа;
24 баай-дуол киһиэхэ куруук баар буола турбат.
Бэл ыраахтааҕы хоруоната удьуоруттан
удьуоругар бэриллэн испэт.

- 25 Ходуһафын оттоон баран, кэнчээрилиэр
диэри,
аны томтор сиргин оттоо.
- 26 Барааннарын түүтүн тагас гынан
тангын,
козелларгын атыылаан, сирдэ-уотта
атыылас.
- 27 Козан үүтэ бэйэнг иһэргэр,
дыиэ кэргэнгин, чабар дыахталларгын
аһатаргар сөрү-сөп тийиэбэ.

28 ¹ Куһаған киһи ким да эскирэппэтэбин
үрдүнэн куотар,
оттон үтүө киһи, хахай курдук,
киэн-холку.

- 2 Араллааннаах дойду былааһа уларыһа-
тэлэрийэ турар,
оттон сатабыллаах, мындыр баһылык
дойдута туругулар.
- 3 Кыра-хара дыону атаһастыыр баһылык*
үүммүт бурдугу үлтү сынньар
алдыатыылаах ардах кэриэтэ.

---

* 28:3 ...баһылык – Эбэтэр, дыаданы киһи.

- 4 Тагара Сокуонун умнааччылар хара
дхайдаахтары арбыллар,
оттон Сокуону тутуһааччылар кинилэри
утараллар.
- 5 Сидынг кэмэлдылээхтэр сизрдээх
быһыыны өйдөөбөттөр,
оттон АЙЫЫ ТОЙОНУ көрдөөччүлэр
барытын өйдүүлэр.
- 6 Токур суоллаах-иистээх баай кинитээбэр
ингэ-дьанга суох дьаданы быдан ордук.
- 7 Сокуону тутуһар уол муударай өйдөөх,
оттон көлөөктөрдүүн куодарыһааччы –
абатын аатын алдыатар.
- 8 Бырыһыанга иэс биэрэн байааччы
үбэ-аһа
дьаданылары аһынар айыы санаалаахха
тиксиэбэ.
- 9 Ким Сокуону истиэн бабарбат,
ол үнгэрдиин сидынг.
- 10 Көнө дьону куһаҕанга уккуйааччы
бэйэтэ хаспыт иинигэр түһүбэ,
оттон ыраас дууһалаахтар дьоллоохтук
олоруохтара.

- 11 Баай киһи муударайбын дэнэр даҕаны,
өйдөөх дьаданы кинини курдары
көрүөҕэ.
- 12 Үтүө дьон өрөгөйдөөтөбүнэ, үөрүү кэмэ
үүнэр,
оттон куһаҕан киһи былааска
таҕыстаҕына, норуот бүгэн биэрэр.
- 13 Аһыытын кистэнээччи туох да үчүгэйи
көрүө суоҕа,
оттон буруйун билинэн көнө суолга
үктэнээччи үтүө сыһыаны
көрсүөҕэ.
- 14 АЙЫЫ ТОЙОНУ куруутун ытыктыыр киһи
дьоллоох,
оттон тыйыс сүрэхтээх иэдээннэ
түбэһиэҕэ.
- 15 Кыраны-хараны баттыыр бардам
баһылык
урдайбыт хахайтан, торҕоннообут
эһэттэн атына суох.
- 16 Кылгас санаалаах тойон норуотун
түһэнинэн кыһарыйар,
оттон куорҕаллыыры абааһы көрөөччү өр
салайыаҕа.

- 17 Киһи хаанын тохпут өлөрүөхсүт
иинин өнгөйүөр да диэри куота
сылдыаҕа;
киниэхэ ким да көмөлөһүө суохтаах*.
- 18 Омсото суох олохтооххо куттал суоһуо суоҕа,
оттон токур суоллаах соһуччу охтуоҕа.
- 19 Сирин онгостооччу дэлэй аһылыктаныаҕа,
оттон кураанаҕы сырсааччы аччыктыаҕа.
- 20 Эрэбил киһи байым алгыһы ылыаҕа,
оттон баайга-дуолга дьулуһааччы
буруйдаммакка хаалыа суоҕа.
- 21 Дьону сирэйттэн көрөн сыһыаннаһар
куһаҕан,
сирэй көрбөх киһи быһыы килиэп да
туһугар аһыыны оноруоҕа.
- 22 Байа охсор дьулһаннаах ымсыы киһи
хаһан эрэ дьадайыам диэн санаан да
көрбөт.
- 23 Ньыланһыыр киһитээһэр
сэмэлиир киһи кэлин ордук сөбүлэтиэһэр.

---

* 28:17 Былыргы еврей тылынан суруллубут тизкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 24 Ийэлээх аҗатыттан былдыаан ылан
баран:
«Бу аныы буолбатах», – диир киһи
талабырддыкка тэнгнээх.
- 25 Инсэ мэнэгэй иирээни үөскэтэр,
оттон АЙЫЫ ТОЙОНҔО эрэнээччи эйэ
дэмнээхтик олоруоҕа.
- 26 Ким бэйэтин эрэ күүһүгэр эрэнэр, ол өйө
суох,
оттон муударас суолун тутуһааччы
быһһанар.
- 27 Дьадангыга бэрсээччи тугунан да тутайыа
суоҕа,
оттон киэр хайыһааччы үгүс дьонтон
кыраныаҕа.
- 28 Нэгэй дьон былааска табыстабына, ким
барыта бүгэн биэрэр;
кэлин, кинилэр эһиннэхтэринэ, норуоту
көнө киһи салайыаҕа.

29 ¹Сэмэлииллэрин истэ-истэ көннөрүммэт
өһөс киһи,
өрүһүммэттии, эмискэ бүдүрүйүөбүэ.

- 2 Үтүө киһи үксээтэҕинэ, норуот
үөрэр-көтөр,
оттон куһаҕан дьон салайдабына,
сору көрөр.
- 3 Муудараны таптыыр уол аҕатын үөрдэр,
оттон содур дьахталлардыын
куодарыһааччы баайын эһэр.
- 4 Көнө дьүүллээх ыраахтааҕы дойдутун
туругурдар,
оттон бэрик ылааччы айгыратар.
- 5 Доҕоругар ньыланҥыыр киһи
кинини дэн үктэтэр*.
- 6 Куһаҕан киһи аһыы угаайытыгар киирэн
биэрэр,
оттон үтүө киһи үөрэ-көтө, ыллыы-туойа
сылдьар.
- 7 Көнө судьуйа дьаданы дьон
дьыалатын-куолутун өйдүүр,
оттон куһаҕан киһи болҕойо да барбат.
- 8 Баламаттар куораты аймыллар,

---

* 29:5 *Доҕоругар ньыланҥыыр киһи кинини дэн үктэтэр –
Эбэтэр, Доҕоругар ньыланҥыыр киһи дэн үктүүр.*

оттон муударайдар араллаантан
быһыһыллар.

- 9   Өйдөөх киһи акаарыны кытта сууттаһан –
кинини ытатан да, ыллатан да –
уоскулангы булуо суоҕа.
- 10   Хаанымсахтар көнө киһини абааһы
көрөллөр,
ол эрээри кинини үтүө дьон
көмүскүөхтэрэ*.
- 11   Акаары кыһыһыран быыппастар,
оттон муударай кыатанар.
- 12   Баһылык сымыйаны сэнгээрэр буоллаҕына,
үлэһиттэрэ бары сидьин
быһыыланыахтара.
- 13   Дьадангы уонна кинини атаҕастааччы биир
маарыннаһар өрүттээхтэр:
иккиэн АЙЫЫ ТОЙОН көмөтүнэн күн
сырдыгын көрөн сылдьаллар.

---

* 29:10 *Хаанымсахтар көнө киһини абааһы көрөллөр, ол эрээри кинини үтүө дьон көмүскүөхтэрэ – Эбэтэр, Хаанымсахтар көнө киһини абааһы көрөллөр, үтүө дьону өлөрө сатыыллар. Былыргы еврей тылынан суруллубут тиэкис бу кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.*

- 14 Дьадангыны көнөтүк дьүүллүүр ыраахтааҕы
бүрүстүөлэ
үйэттэн үйэҕэ туругура туруоҕа.
- 15 Оҕо, таһыллан, дьарыллан, муудараска
уһуллар,
оттон най барбыт оҕолор ийэлэрин саакка
угаллар.
- 16 Куһаҕан дьон күүһүрбүт сиригэр аньыы-
буруй үксүүр,
ол эрэри көнө дьон кинилэр
самналларын көрүөхтэрэ.
- 17 Уолгун уостуганныы сырыт, оччоҕо оҕон
дууһаҕын дуоһутуо,
сүрэххин үөрүүнэн толоруо.
- 18 Таһара ыйыыта-кэрдиитэ суох норуот үүнэ-
тэһиинэ суох барар,
оттон Сокуону тутуһар норуот алгыһы
ылар.
- 19 Кулуту кыһыл тылгынан көннөрбөккүн:
өйдүүрүн өйдүө эрэри, толоро барыа
суоҕа.
- 20 Толкуйдаабакка эрэ чап гыннарар киһини
көрбүтүн дуо?

Киниэхэ эрэниэхтээгээр акаарыга эрэммит
ордук.

- 21 Кулуккун кыра эрдэбиттэн баскар
ытыардаххына,
кэлин баайгын былдыан ылаары
тииһиэбэ*.
- 22 Кингнээх киһи иирээннээх,
ыгым киһи халыг аньыылаах.
- 23 Улаханлык санаммыт намтыаға,
оттон сытыары майгылаах
ытыктаныаға.
- 24 Ким уоруйахтыгын биир күөстээх, ол
бэйэтигэр кыр өстөөх —
суукка андаҕайан да баран, кырдыгы
эппэт.
- 25 Ким дьонтон куттанар, ол угаайыга киирэн
биэрэр,
оттон ким АЙЫЫ ТОЙОНҦО эрэллээх,
ол көмүскэллээх.

---

* 29:21 ...кэлин баайгын былдыан ылаары тииһиэбэ — Эбэтэр,
кэлин кинини уодьуганныыр кыабыг суох буолуо, кэлин кини
эйиэхэ хомолто төрдө буолуо диэн өйдүөххэ сөп.

- 26 Баһылыгы кытта үчүгэйдии буолуохтарын
үгүстэр баҕараллар эрэри,
дьылбаһын АЙЫЫ ТОЙОН быһаарар.
- 27 Көнө дьон албынныты,
куһаҕан дьон кырдыксыты туора
көрөллөр.

Агур этиитэ

30 ¹ Иакей уола Агур эппит иэйиилээх
тыллара*:

Айыы Тангарам, олус да мин сырам-сылбам
баранна!

Олус да сырам-сылбам баранна, Айыы
Тангарам!

Хайдах гынан бу киһи-хара буолан
сылдыых бэйэкэбиний?*

---

* 30:1 *Иакей уола Агур эппит иэйиилээх тыллара* — Эбэтэр,
Массаттан төрүттээх Иакей уолун Агур тыллара.

** 30:1 *Айыы Тангарам, олус да мин сырам-сылбам баранна!*
Олус да сырам-сылбам баранна, Айыы Тангарам! Хайдах гы-
нан бу киһи-хара буолан сылдыых бэйэкэбиний? — Эбэтэр,
Бу киһи Ифиилга, Ифиилга уонна Укалга маннык этэн
турар. Былыргы еврей тылынан суруллубут тизекис бу
кэрчигин ис хоһооно чуолкайа суох.

- 2 Мин кимнээгээр да ньудь-балайбын,
киһилии өй миэхэ төрүкү суоҕа,
3 муудараска ончу уһуллубатабым,
Сибэтиэй Тангара туһунан тугу да
билбэппин.
- 4 Ким үөһээ халлаанга ытта
сылдыбытай?
Ким тыалы-кууһу харбаан ылан, икки
ытыһыгар хаайбытай?
Ким устар ууну сомсон ылан, тангаска
бобо баайбытай?
Ким бу аан дойду усталаах-туоратын
чэрчилээн биэрбитэй?
Кини аата-суола ким диэний? Уолун аата
эмиэ кимий?
Кинилэр кимнээхтэрин бука эн билэр
буолуохтааххын!
- 5 Айыы Тангара хас биирдии тыла энкилэ
суох;
Киниэхэ эрэнээччилэргэ Кини халын
хахха, суон дурда буолар.
- 6 Тангара эппит тылыгар тугу да эбимэ,
аны эйигин сэмэлээтэҕинэ, сымыйан
арыллан тахсыаҕа.
- 7 Икки суолу мин Эйигиттэн көрдөһөбүн,
Айыы Тангара,

- ону миэхэ тыыннаафым тухары
аккаастаама:
- 8 КӨНДӨЙ сүпсүгү, албыны-сымыйаны
миигиттэн киэр тэйит,
аһара баай-талым, биитэр быстар
дыдангы олобу миэхэ анаама,
күннээфи килиэппиттэн эрэ
матарыма.
- 9 Аны тиэрэ тотон, Эйигин билиммэккэ,
«Кимий ол АЙЫЫ ТОЙОН?» диэн
оруо маһы ортотунан тыллаһыам,
биитэр, эстэн-быстан, уорар дыаллыкка
ыбылы ылларан,
Тангарам аатын киртитиэм.
- 10 Чаҕары тойонугар холуннаран
кэпсээмэ;
холуннардаххына, эйиэхэ чаҕар кырыһа
түһүөҕэ.
- 11 Төрөппүт аҕаларын кырыыр-таныйар,
күн күбэй ийэлэрин аанһа ахтыбат
дьон баар буолаллар.
- 12 Кирдэрин-хохторун да сууммакка
сылдыан,
килбэбир ырааспыт дэнээччилэр эмиэ
бааллар.
- 13 Өрүү көстөллөр, үрдүктүк сананан,
атыттары сэнии көрөр,

- кими да бэйэлэригэр тэнгээбэт эр
бэртэрэ.
- 14 Ханна да бааллар бу дойду
кыратын-харатын,
быстыбытын-ойдубутун барытын
сиэх-аһыах
уһуктаах болот тиистээхтэр,
эт эттээччи быһафын санатар сытыы
кылыс сынгаахтаахтар.
- 15 Ынах тыла үөн* икки кыыстаах, иккиэн:
«Миэхэ! Миэхэ!» – диэн кэлиилии
кэбэллэр.
Хаһан да баҕата хаммат үс баар,
төрдүстэрэ эмиэ: «Чэ, сөп буолуо!» – диэн
этиэ суоҕа:
- 16 ол – тынар тыннааҕы харайа турар
анараа дойду, үйэтигэр оҕо үөскээбэт
дьахтара,
ардах кэлэн түһэрин өрүү кэтэхэр сир
уонна: «Дьэ манан тохтуохха!» – диэн
баран умуллан хаалбат уот.
- 17 Аҕатын күлүү гына көрөр,
ийэтин улаханна уурбат киһи икки
харафын

---

* 30:15 *Ынах тыла үөн* (пиявка) – еврейдии тыл суолтата
чуолкайа суох.

киэн толоон суордара онгон ылыхтара,
сиэмэх көтөрдөр тонгсуйан сиэхтэрэ.

- 18 Үс суолу мин өрүү сөҕө көрөбүн,
төрдүһү эмиэ төрүт өйдөөбөппүн:
19 ол кый үрдүгүнэн көтөн аһар хомпоруун
хотой суолун,
очуос хайанан сыллар моҕой үөн
суолун,
киэн байҕал күөнүн тыыра устар
хараабыл суолун,
эр киһи эдэр кыыһы таптаан киниэхэ
чугаһыыр суолун.
- 20 Оттон содур дьахтар суола-иһэ маннык:
эр дьону кытта көссүүлэһэн баран,
суунан-тараанан кэбиһэр
уонна «мин туох да куһаҕаны онорботум
ээ» диэн таһы-быһа мэлдьэһэр*.
- 21 Үс суолтан сир үрдэ титирэстиир,
төрдүһү эмиэ уйар кыаҕа суох:
22 ол – ыраахтааҕы бүрүстүөлүн ылар кулут
киһини,

---

* 30:20 ...эр дьону кытта көссүүлэһэн баран, суунан-тараанан кэбиһэр – Туруору тылбаастаатахха, аһаан-сиэн чалбардаан баран, уһун-тииһин туора соттон кэбиһэр...

- баҗарбыт аһа-үөлэ барыта баар далай
акаарыны,
23 эргэ тахсан олорор барбах майгылаах
дяхтары
уонна хотунун оннугар ойох буолан
киирэр чаҗар кыыһы.
- 24 Бу сир үрдүгэр кимнээҕэр да уһулуччу
өйдөөх,
кыраларын көрүмэ, түөрт харамай
баар:
- 25 кымырдаҕас, быыкаайык да буоллар,
аһыыр аһылыгын сайынгыттан
хаһаанар;
- 26 хайа кутуйаҕа* хата мөлтөхпүн дэммет —
очуос тааска уйаланар;
- 27 аһыҥа үөн, ыраахтааҕыта суох да
буоллар,
биир ньыгыл кэккэнэн хаамар;
- 28 уонна ооҕуй оҕус**: төһө да ооҕуйу
ытыскары ылан ууруоххун сөбүн
иһин,
бэйи онтукан ыраахтааҕы дыбарыаһыгар
сылдьар.

---

* 30:26 *Хайа кутуйаҕа* — Былыргы еврейдии тиэкискэ *дамаан*. Ол аата, үтүнэн аһылыктанар, үксүн хайалаах сиргэ олорор хоруолук саҕа кыыл.

** 30:28 *Ооҕуй оҕус* — Эбэтэр, күлгэри.

- 29 Үс баар кимтэн да дьонуннаахтык
туттар-хаптар,
төрдүстэрэ эмиэ өрүүтүн улуутуйа
хаамар:
- 30 ол – хахай, бары харамайтан
дуоланнара,
хаһан да кимтэн да чаңыйан туруо
суоҕа;
- 31 хонолдуйа хаамар бөтүүк, хайа козела
кыыл
уонна халын сэриитин иннигэр* баран
иһэр ыраахтааҕы.
- 32 Өскөтүн арбанан акаарытык
быһыыламмыт,
биитэр, саарбах суолга санаммыт
буоллаххына,
айаххын кэмигэр саба тутун.
- 33 Хойуу сүөгэйи ытыйдахха ары астанан
тахсарын,
киһини муннуга оҕустахха хаана тоҕо
барарын кэриэтэ,
дьону кыһыртахха эмиэ иирээн
тахсар.

---

* 30:31 ...халын сэриитин иннигэр – Эбэтэр, норуотун
иннигэр.

Ыраахтаағыга сүбэ-ама

31 ¹ Лемуил ыраахтаағы ийэтэ уолун үөрэтэн-такайан эппит иэйиилээх тыллара*:

² «Кэбис, тоойуом! Кэбис, оҕолоотор оҕом!

Кэбис, Айыы Танараттан ааттаһан ылбыт уол оҕокком барахсан!

³ Күүскүн-сэниэбин дьахталларга эһимэ — ыраахтаағылары алдыатааччыларга суолгун-иискин аһыма.

⁴ Лемуил, ыраахтаағы арыгы иһэрэ букатын табыллыбат,
ыраахтаағы арыгыны амсайыа суохтаах,
тойон дьон уохтаах утахха умсугуйуо суох тустаах.

⁵ Арыгылыыр буоллулар да, сууту-сокуону умнуохтара,
кыраны-кыһалҕалаағы көнө дьүүлтэн матарыхтара.

---

* 31:1 *Лемуил ыраахтаағы ийэтэ уолун үөрэтэн-такайан эппит иэйиилээх тыллара — Эбэтэр, Масса ыраахтаағытын Лемуил ийэтэ уолун үөрэтэн-такайан эппит тыллара.*

- 6 Ол кэриэтэ уохтаах утаҕы өлөн-сүтэн
эрээччигэ,
аһы утаҕы ыар кутурҕаннаахха кутан
биэринг,
- 7 оччоҕо кини аас-туор олоҕун умна
түһүөҕэ,
эрэйн-мунгун эргитэ саныы барыа
суоҕа.
- 8 Оттон эн иннин булан этиммэт эрэйдээххэ
көмөлөс,
бары кыаммат-тиийиммэт кырдыгын
туһугар туруулас;
- 9 кинилэр оннуларыгар эн сангар, кинилэри
көнөтүк дьүүллээ,
суох-дыаданы, эстибит-быстыбыт көнүлүн
көмүскээ».

**Үтүөкэн дьахтар күн да тааһынааҕар
күндү**

- 10 Ким булан ылар кыахтааҕый үтүөкэн
дьахтары?*
- Кини күлүмнэс бэйэлээх күн да
тааһынааҕар күндү.
- 11 Эрэ киниэхэ ис сүрэҕиттэн эрэнэр,

---

* 31:10-31 Былыргы еврейдии тиэкис бу кэрчигэр акростих нымата туттуллубут. Үтүөкэн дьахтарга анаммыт гимн хас биирдии устуроеката еврей алпаабытын уочараттаах буукубатыттан саҕаланар.

- биhi тугунан да тутайяхпыт суоҗа
диэн билэр.
- 12 Үчүгэй дьахтар эригэр үтүөнэн эрэ
төлүүр,
үйэлээх сааһыгар киниэхэ үтүөнү эрэ
онгорор.
- 13 Бараан түүтүн да, лүөнү да бэрийдин,
кени өрүүтүн үрүлүйэн үлэлиир.
- 14 Хараабыллаах атыһыттар курдук,
хаһаас аһылыгын ыраахтан булунар.
- 15 Тыг хатыыта туран, дьонун аһылыгын
бэлэмниир,
чаҗар кыргыттарын ис-тас үлэҗэ
соруйталыыр.
- 16 Өн сири-уоту була охсон, ону атыылаһан
ылар,
өлөрбүт харчытыгар бинэбирээт
үүннэрэр.
- 17 Кени хайдахтаах да күүс үлэттэн чаҗыйан
турбат,
ылыста да, илиитин букатын араарбат.
- 18 Үлэтэ-хамнаһа тахсыылааҗын билэ
сылдьан,
түүнүн хойукка да диэри уотун
умулуннарбат;
- 19 Таһас өрөр сабын бэйэтэ хатынар,
дьарыгын кыратык да тохтото түһэн
ылбат;
- 20 дьаданыга дьэллэмник бэрсэр,

- умнаһыкка улгумнук уунар.
- 21 Хаар түһэриттэн кини дьиэлээхтэрэ
куттамматтар –
бука бары халын таҥастаахтар.
- 22 Бу үтүөкэн ийэ орон сабыыта тигэр,
бэйэтэ эмиэ күндү лүөн, түү таҥаһы
таннар.
- 23 Аҕалара, куорат биир биллэр-көстөр
киһитэ,
дойдутун бас-көс дьонун кытта
сэргэстэнэ олорор.
- 24 Дьиэлээх хотун лүөн таҥаһы тигэн
атыылыыр,
кур эгэлгэтин онорон, атыыһыттарга
туттартыыр.
- 25 Майгылаах бастыҥа, санаалаах күүстээбэ,
кини кэнэбэс кэми үөрүүлээхтик
кэтэнэр.
- 26 Кэпсэттэбинэ, өйдөөбү эрэ этэр,
сүбэлээтэбинэ, көрсүөтүк үөрэтэр.
- 27 Дьиэтин-уотун кыһамньылаахтык
көрөр-истэр,
дыккүөрдээх үлэтинэн айабын иитинэр.
- 28 Оҕолоро туран бары ийэлэрин
хайгыыллар,
эрэ эмиэ кининэн киэн туттар:
- 29 «Үчүгэй дьахтар өрүү элбэбэ эрээри,
эн кинилэри бука барылары
куоһардын».

- 30 Киһи ис киирбэҕэ билбэт, кэрэ дьүһүн эмиэ
кэхтиэхтээх,
ол эрээри АЙЫЫ ТОЙОНУ ытыктыыр
дыахтар хайҕал ылара сиэрдээх.
- 31 Онон үлэтин-хамнаһын түмүгүттэн киниэхэ
өлгөмнүк биэрин,
онорбут үтүөтүн-өңөтүн бар дьонго
иһитиннэрин!